Ahmed Ziyaüddin GÜMÜŞHANEVÎ

Niyazi KARABULUT

Gümüşhane Belediyesi
Kültür Yayınları

İkinci Baskı

AHMED ZİYAÜDDİN GÜMÜŞHANEVİ

Niyazi KARABULUT

İÇİNDEKİLER

Esas olan hizmettir, insan hizmet ettikçe himmete mazhar olur, izzet bulur. Hem dünya hem ahiret saadetine erişir.

Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevi

TASAVVUF

Tasavvuf insanın yüce yaratıcısına karşı ne kadar aciz olduğunun farkına varması ve ahlakını iki cihan serveri Peygamber (sav)in ahlakıyla ahlaklanmasıdır. Aslında tasavvuf kul olduğunun bilincinde olmak, her an Allahu Teâlâ ile beraber olduğunu bilmektir. Cenabı Hakk'ın kâinattaki tecellisini görüp onu tesbih ve sena etmekten ibarettir. Müslüman olmanın bilinç halidir.

Bunun için nefsin kemale ermesi gerekmektedir, Tasavvuf insana nefsin kemale erdirilmesini öğreten bir eğitim metodudur. Bu metod tasavvuf erbabının seyr-i sülük dediği fiillerdir. Tasavvuf, kendi isteklerini bırakıp, Hakk'ın takdirine razı olmaktır. Çünkü insanın emellerinin sonu yoktur, birisini elde etse, gönlü diğerine takılır. Tasavvuf insanı emelden amele yönlendirir; çok fazla amele değil salih amele yönlendirir. Tasavvuf diğer yaratılmışlarınki ile değil kendi hatalarınla meşgul ol der ve tüm konularda olduğu gibi bu konuda da ölçü tabi ki âlemlerin peygamberidir. O ne yaptıysa doğru odur, sahabileri ne yaptıysa doğru odur, Allahu Teâlânın veli kulları ne yaptıysa doğrudur. Yani doğruları Resulullah (sav) den onun pak ehlinden, sahabilerinden ve Allah dostlarından öğrenmelidir ve Tasavvuf öyle bir hakikattir ki ne dilin, ne de sözün olmadığı yerde olur. Tasavvuf, İslâmı derûnî bir şekilde yaşamaktır. Ruhî ve vicdanî bir duyuşun mahsulüdür. Şekilden mânâya geçmek, kabuktan öze ulaşmaktır. Kâlin hâl olmasıdır.[1]

1-Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikat, Marmara Ün. İlahiyat Fak. Yay. İst. 1994, s. 85

İslâm tasavvufunun menşeini inceleyen bazı zâtlar, İslâm öncesi tasavvufî akımlarda da benzeri esasları gördüklerinden, onu ya Hint'te, ya İran'da veya daha başka yerlerde aramışlardır. Halbuki, İslâm tasavvufunu doğrudan doğruya Kur'ânda ve Resulullah'ın (asm.) hayatında aramak lâzım gelir.[2]

Yüce Allah buyurmuştur; "Rabbinin Göğsünü İslâm'a açmış olduğu kimse, Rabbinden bir nur üzerinde değil midir?"[3]

Bunun ne demek olduğu, Hz. Peygamber(sav)den soruldu, şöyle cevap verdi:

- O, kalbe atılan bir nurdur, onunla göğüs açılır, Huzura erer.

- Bunun bir belirtisi var mıdır, diye sorunlunca buyurdu ki:

- Gurur evinden uzaklaşmak, ebediyet evine yönelmektir.[4]

İslamiyetin ilk döneminde olmayıp sonradan ortaya çıkmış ilimlerden biridir. Hicri ikinci asırda başlayıp daha sonraki yıllarda gelişmiş bir ilim ve yaşama biçimidir. Aslında tasavvuf ehlinin tutmuş oldukları yol, sahabe, tabiin ve onlardan sonra gelen ümmetin selefi ve büyükleri tarafından hiçbir zaman terk edilmemişti. Sahabelerden zühd hayatını seçenler vardı. Zühdün temeli ibadetlere kapanıp tamamen Allah'a yönelmek, dünyanın geçici nimetlerinden, süs ve ziynetinden yüz çevirmek, insanların genelinin yöneldikleri zevklere, lezzetlere, mal ve makama sırt

---

2- Eraydın, Tasavvuf ve Tarikat. s. 60
3- Zümer, 22
4- Beyhakî, Zühd-974; Ebu Nuaym, Hilye, 9 /246

çevirmek, halvet ve ibadete çekilmek için insanlardan uzaklaşmaktır. Bu konuda Rasulullah(sav) Ebu Hureyre'ye şu tavsiyelerde bulunmuştur. "*Ey Ebu Hureyre vera sahibi ol ki İnsanların Allaha en iyi kulluk edeni olasın. Kanaatkârlığı esas al ki insanların Allaha en iyi şükredeni olasın. Nefsin için sevdiğini insanlar içinde sev ki kâmil mümin olasın. Sana komşu olanlarla iyi komşuluk et ki kâmil bir Müslüman olasın. Gülmeyi az yap zira çok gülmek kalbi öldürür.*"

Sahabe döneminde takva genel bir durumdu. Sonra hicrî ikinci yüzyıldan itibaren dünyaya ve dünya malına meyletmeler yaygınlaştı. İnsanlar dünya işlerine dalınca, eskisi gibi ibadetlere yönelenlere sûfîye ve mutasavvıfa isimleri verildi. Özellikle Abbasi Devletinin kanlı ihtilallerle kuruluşundan sonra kendisini zühde verenlerin sayısı artmış, bu suretle tasavvufun temelleri atılmıştı.

Zühd yolunu tutup insanlardan uzaklaşma ve kendini ibadete verme bu kimselere özgü bir durum haline gelince, bazı halleri idrak etmek de onlara özgü hale geldi. Zühd ile halktan ayrılan, münzevi bir hayat yaşayan tasavvuf erbabı arasında görülen ilim, irfan, keşf ve keramet sahipleri çevresinde toplanan kimselere sufî denildi. Her biri kendi telakkisine göre ruhları arındırma ve nefsi terbiye etme yolu tutan meşhur tarikat pirleri ortaya çıktı. Bu yüzden camilerle birlikte tekkeler kurulmuş, Müslümanları bilinçli olmak, kul olduğunun farkında olmak konusunda eğitmişlerdir. Ancak bu tekkeler gün geçtikçe aslî fonksiyonlarını kaybetmiş, dinin aslî unsurları dışında birçok yabancı fikir bu sayede Müslümanlar arasında yayılmıştır.

Tasavvuf, eşyanın hakikatine bakmak, yaratılış sebebini düşünmek böylece her baktığı nesnede Allahı(cc) hatırlamak, Allahu Teâlâ'yı görüyormuş gibi O'na ibadet etmek iken, daha sonraları dış görünüşe, şekil ve şemaile hasredilmiştir. Yunus Emre'ye şu beyti söyletecek kadar:

"*Dervişlik olsaydı tac ile hırka*
Biz dahi alırdık otuza kırka"

Tasavvuf, kerem ve cömertliktir, yoksa şekil ve merasim değildir. Sofi elinde bulunan nimetten başkasının istifadesini düşünen adamdır. Şeyh Sadi diyor ki bu da şükrün asıl manasıdır. Kısaca insanın kendi isteklerini bırakıp, Hakkın takdirine razı olmasıdır.

Bedendeki akleden ve tasarruflarda bulunan ruh, idrakler, iradeler ve haller ile gelişir, insan da diğer canlılardan bu hasletler ile ayrılır ve bunlar birbirlerinden gelişip doğarlar. Aynı şekilde nefsini terbiye ile ibadetlere yönelen kişinin, her mücâhedesinden bir hal doğar. Bu hal, ya ibadet şeklinde olur ve bu ibadet iyice sağlamlaşıp yerleşir ve mürid için bir makama dönüşür veya ibadetin dışında bir şey olur.

Mürid, saadet ve mutluluk için istenen ve kul olmanın en üst gayesi olan tevhid ve marifet makamlarına ulaşana kadar bir makamdan diğerine yükselmeye devam eder. Hz. Peygamber şöyle buyuruyor: "*Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına şahitlik ettiği halde ölürse cennete girer*." Müridin bütün bu aşamalardan geçip yükselmesi gerekir. Bunların hepsinin temeli de itaat, ihlâs ve

samimiyettir. Onlardan önce gelen ve onlara eşlik eden ise imandır. Bunlardan, bunların ürünü ve meyvesi olan haller ve sıfatlar doğar. Evet, tevhid ve marifet makamlarına ulaşıncaya kadar her makamdan diğeri doğup gelişir.

Nefiste doğan ve kalbe gelen duygu ve düşünceler için de aynı şey geçerlidir. Onun için mürit bütün amellerinde nefis muhasebesi yapmak ve Allahın rızasına uygun olup olmadığını kontrol etmek zorundadır. Çünkü amellerden belli neticelerin doğması zaruridir. Aynı şekilde amellerdeki eksiklikler de onların yapılışındaki bozukluklardan kaynaklanır. Mürid, bu eksiklikleri (ibadetlerden duyduğu) zevk sayesinde anlar ve bunun sebepleri konusunda nefsini hesaba çeker. Bu hususlarda çok az kişi onların yaptığı gibi hareket eder. Çünkü bu husustaki gaflet, sanki herkesi kuşatacak bir genelliktedir.

Tasavvuf yoluna girmemiş olan ibadet ehli kişilerin gayesi, fıkhî şartlarına riayet ederek ihlâsla ibadetleri yerine getirmektir. Sûfiler ise, yaptıkları ibadetlerin eksikliklerden uzak olduğunu anlamak için, öncelikle bu ibadetlerin neticesinde elde edilecek manevî zevkler ve vecd hallerini araştırırlar. Buradan anlaşılıyor ki, sûfilerin yolunun temeli, yaptıkları ibadetler ve terk ettikleri zevkler her şeyde nefis muhasebesi yapmak ve bu gayretlerin sonunda elde edilecek olan manevî zevkler ve vecd halleri hakkında konuşmaktır. Sonra mürîd için bir makam belirir ve o makamdan başka bir makama yükselir.

Bunun dışında tasavvuf ehlinin kendilerine özgü âdâbları ve kendi aralarında kullandıkları terimleri vardır. Çünkü dildeki kelimeler, bilenen manalar için

konur. Ortaya bilinmeyen yeni manalar çıktığında, belli kelimelerin o manaları ifade etmesi üzerinde ittifak ederiz. Ancak o manaların, kendilerini ifade etmek için seçilecek lafızlardan kolayca anlaşılmasına dikkat edilir. Onun için tasavvuf ehli, şeriat ehlinden başka hiç kimsenin üzerinde konuşmadığı, sadece kendilerine özgü olan bu çeşit bir ilim de geliştirmiştir.

Tasavvuf için şöyle söylenmiştir:

Tasavvuf, kalbi saf yapmak, kötü huylardan temizlemek ve iyi huylarla doldurmak demektir.

Tasavvuf ilmi, kalb ile yapılması ve sakınılması gereken şeyleri ve kalbin, ruhun temizlenmesi yollarını öğretir. Buna (Ahlak ilmi) de denir.

Tasavvuf, dinin emirlerine uyup, yasaklarından kaçarak kalbi kötü huylardan temizleyip, iyi huylarla doldurmak demektir.

Tasavvuf, sünnet-i seniyyeye yapışmak ve bid'atlerden kaçmaktır.

Tasavvuf, nefsin iman ve itaat etmesi, bütün ibadetlerin ve bütün hayırlı işlerin hakiki ve kusursuz olmasıdır. Allahü Teâlâ'nın lütuf ve ihsanı ile daha yükseklere çıkanlar da olur.

Tasavvuf, fâni olan her şeyden yüz çevirip, baki olana bağlanmaktır. Tasavvuf, İslam ahlakı ile süslenmektir.

Tasavvuf, ölmeden önce ölmektir.

Tasavvuf, baştanbaşa edeptir, tamamen edepten ibarettir.

Tasavvuf, kadere rızadır.

Tasavvuf, Hak Teâlâ'ya inkıyaddır, kayıtsız şartsız teslimiyettir.

Tasavvuf, emeli bırakıp amele devam etmektir.

Tasavvuf, kalbi kötü huylardan temizlemek ve iyi huylarla doldurmaktır.

Tasavvuf, namaz, oruç ve geceleri ibadet etmek demek değildir. Bunları yapmak her insanın kulluk vazifesidir. Tasavvuf, insanları incitmemektir. Bunu yapan, vasıl olmuş, yani maksada kavuşmuştur.

Tasavvuf, insanı, ibadetlerde gereken ihlâsa ve insanlara karşı gereken güzel ahlaka kavuşturan yoldur. İnsana bu yolu mürşid-i kâmil öğretir.

Tasavvuf, her sözünde, her işinde, dine yapışmaktır.

Tasavvuf, ızdırap çekmektir. Sükûn ve rahatlıkta, tasavvuf olmaz. Yani, aşıkın maşuku aramaya çalışması, maşuktan başkası ile rahat etmemesi gerekir.

Tasavvuf, Resulullah'ın(sav) mübarek kalbinden çıkıp, evliyanın kalblerine gelen bilgilerdir.

Tasavvuf, kendi nefsinin ayıplarını, kusurlarını anlamaktır ve dine uymakta kolaylık ve lezzet hâsıl olmaktır ve gizli olan şirkten, küfürden kurtulmaktır.

Tasavvuf, herkese merhametli olmak ve ruhsat olan ameli terk etmektir.

Tasavvuf, Allahü teâlâyı, görür gibi ibadet etmektir. Hadis-i şerifde buyuruldu ki: "İhsan Allah'ı görüyormuş gibi O'na ibadet etmendir sen O'nu görmesen de O, seni görmektedir."[5] Hepsinin özü ehemmi, mühimme tercihtir. Yani çok önemli işi, önemli işten önce yapmaktır.

5- Muhtasari'l- Buharî. Zübeydî. Sh.21 No:47

TARİKAT

Tarikat, Lügatta; yol, meslek ve râh manalarında kullanılmaktadır. Istılah'ta ise; doğrudan doğruya kişiyi Allah'a yaklaştıran, zevk, irfan, ilâhî aşk ve cezbe yolu olup, virdler, zikirler ve tasavvufa intisap ile dâhil ve takip olunan usul demektir. Ma'nevî makam ve terakkileri aşmak, Cenabı Hakk'a yaklaşmak ve O'nun rızasını kazanmak maksadı ile bir mürşidin rehberliğinde yola çıkan müridlere mahsûs bir gidiş ve yaşayış şeklidir. Ayrıca, tarikat kelimesi, tasavvufun sistemleşmesinden sonra, giyim, zikir tarzı, hususiyetleri, irşâd ve hitabet farklılıkları ile özellikler arzeden teşkilâtlara isim olarak verilmiştir.

Tarikat kelimesinin tasavvuf tarihînde birbirini tamamlayan iki mana kazandığı görülmektedir. Bunlardan biri; bir şahsın ma'nevî kabiliyetlerini geliştirmek, nefsini tezkiye etmek için konulan, ma'nevî, ahlâkî ve sosyal esasları ihtiva eden metod ve yol. Diğeri; bir tekke ve zaviye içerisinde ve civarında müştereken yaşayan, kâmil bir mürşidin idaresinde, dervişlerin kemale kavuşmaları için konulmuş özel esasların bütünüdür. Farklı bir ifadeyle; Tarikat, tasavvufun sistemleşmiş şeklidir.

Milâdî XII. asırdan itibaren teşekkül etmeğe başladığına şâhid olduğumuz tarikatların kuruluşu ile beraber “tarikat” kelimesi, aynen birinci manayı muhafaza etmiştir. Her tarikatın kurucusu bulunan şeyh veya pir, müritlerinin manevî kabiliyetlerini, belli bir metot dâhilinde geliştirmeyi hedef almıştır. Şu halde tarikat; şeriat kurallarının, zahirî anlayış ve manasından, öz, iç ve derin manasına götüren manevî

bir yoldur. Sûfîler, bu gayeyi gerçekleştirmek üzere, bağlılarını kendilerine has manevî usullerle terbiye eden, seyrü sülük, usul ve adabını belirli bir düzen içerisinde ifade etmişlerdir, işte bu usul ve adabın ilk temsilcisi ve pîr'inin, koyduğu uyguladığı esaslar çerçevesinde devam etmesi, onun sahibine ait bir adla anılmasına sebep olmuştur.

Cenabı Hakk insanı beden ve ruh olarak iki ayrı varlık nev'inden yaratmıştır. İnsan, ruhu cihetiyle, iyilik ve güzelliklere, nefsi cihetiyle de, kötülük ve çirkinliklere meyyal, zıtların kenetlendiği bir karakter yapısına sahiptir. Mevlânâ: "Gönül seni kalb ehlinin semtine çeker. Cisim ise, su ve çamur hapsine koymak ister." derken bu hususa işaret etmektedir. Meleklerden de üstün manevi seviyelere ermek üzere yaratılan insan, şüphesiz et ve kemikten ibaret bir varlık değildir. Kur'ân-ı Kerîm'de, insanoğlunun yaratılışını tasvir eden ayetlerde, kullanılan iki tür ifade, bu bakımdan bilhassa dikkatimizi çekmektedir.

"Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman."[6] şeklinde ifade edilen tarafı, "ahsen-i takvim" vasfını, *"(Bilin ki) biz sizi, (önce) topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan, sonra yaratılışı belli belirsiz bir çiğnem et parçasından yarattık*."[7] ifadeleriyle açıklanan tarafı da, "esfel-i safilin" vasfını dile getirmektedir. Demek oluyor ki, insan, ruh denilen ilâhî cevherin, beden denilen kalıp içerisinde, ete, kemiğe bürünmüş şeklidir. Her insanın hayatı, gündüz ve gece kadar birbirine zıt, farklı iki terkip üzerine bina edilmiştir. Bunlardan ruh; Cenabı Hakk'ın, zatî

6- Hicr, 29
7- Mü'minun, 14

ruhundan nefhettiğini bizzat beyan ettiği kudsiyet, nefs de, peygamberleri bile ağına düşürebilen, sinsi ve içten vuran düşmanlık ile kendisini hissettirmektedir.

Cenabı Hakk'ın "kendisinden nefhettiği"'ini beyan ettiği, asalet ve necâbetin tezahürü olan ruh; Kur'ân-ı Kerîm'de "emânet" olarak da açıklanmıştır. "*Biz emâneti, göklere, yere ve dağlara sunduk; onu yüklenmekten kaçındılar, o (nun sorumluluğu) ndan korktular; onu insan yüklendi; (bununla beraber onun hakkını tam yerine getiremedi) çünkü o, çok zâlim ve pek câhildir.*"[8] âyetinde geçen "emânet" kelimesi, bazı müfessirlerce, "Rabbânî latife" ve "ruh-u menfûh" ile izah edilmiştir. "*Doğan her çocuk İslâm fıtratı üzerine doğar. Sonra anne ve babası, onu Yahudi, Mecusî ya da Hıristiyan yapar*." hadîs-i şerifinin ifâde ettiği mana da, bu yönde ele alınabilir. Buradan da anlaşılacağı gibi, bedende saffetini günahsızlığı ölçüsünde sürdüren ruh, hareketlerimize yön veren bir merkez üs durumundadır. Bizi içten vuran düşman olan nefs ile dıştan gelen, aldatıcı ve oyalayıcı ilgiler ve kötü fiiller, onun bu necâbetini gölgeleyen ve gönül dünyasından silen birer yol kesici durumundadır. Bu çeldiricilerden kurtulduğumuz müddetçe ruhun olgunlaştığını, kemâl ve ma'rifetullah'a kabiliyet kazandığını görüyoruz.

Allah, kendi sonsuz sıfatlarından insana da vererek, onu bütün varlığın özü ve özeti kılmıştır. Bu sebeple insan, kâinatın ruhu, kâinat da, insanın dışı ve kabuğu olmuştur. İnsan, ruhu ile lâhût, aklı ile ceberrut, akli melekeleri ile melekût, vücûdu ile de şühûd âlemini birer hassa hâlinde bünyesinde barındıran, komplike bir yaratıktır. Beş duyusu vâsıtası

8- Ahzab, 72

ile dış dünyasını algıladığı gibi, aklî ve manevi melekeleri ile de iç âlemini kontrol ve murakabe gücüne sahiptir.

Hakk Teâlâ, her tabiata kemale âşık olma özelliği vermiştir. Hareket hâlinde olan her şey, yaratılış gayesindeki mükemmel ufka doğru yürümek ve o hedefi yakalamak için çalışıp didinmektedir. Meselâ: gazabın zevk ve kemâli, intikam alıp sükûnet bulmasında, şehvetin kemâli ise, yeme, içme ve nikâhtan zevk almadadır.

Bunun gibi, aklın yaratılışında da ruhtan gelen bir tesir ile fıtratının gereği olan ilim ve marifeti kazanma arzusu vardır. En yüce kemal olarak, yaratanını bilme ve bulma iştiyakını, kavurucu bir duygu ile benliğinde duyar. Bu sebeple akıl, birbirini takip eden düşünce ve tasavvurlarla, fani varlıklardan geçe geçe, ebedî olanı bulmaya, Allah'a yükselmeye ve O'nun nezdinde olan şeylere vâkıf olmaya, bütün gücünü bu yöne teksif ederek, fıtrî ihtiyacını gidermeye çalışır. Bu duruma göre, bebeklik çağından olgunluk çağına erinceye kadar, bedeni besleyen gıdanın vücuda göre durumu neyse, amel ve ilmin de ruha göre durumu odur.

"*Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, artık salih bir amelde bulunsun ve Rabbine ibadette hiç kimseyi ortak tutmasın*."[9] ayetinde ifade edilen mana da bunu gösterir. Bu Rabbani latifenin, bedene hapsedilerek, beşerî tavra bürünmesi, bebeğin doğumu ile başlamakta ve giderek gelişmektedir. Sonraları bu âlemde kazandığı ilim ve amelin tesiri ile olgunlaşmaktadır. Yaratılış karakteri, zıtların

---

9- Kehf, 110

yoğrulması ile meydana gelen bedenin, dünyada fiilleri, ruhun üzerindeki etkisi itibarı ile iki çeşittir. Güzel ve ahlâkî davranışlar, ruhun kemale ermesine yardımcı olur, onu teşvik eder. Kötü ve gayr-ı ahlâkî davranışlar ise, onun, bu yüce emele ermesine engel ve köstek olur.

"Yeryüzünde dirlik-düzen sağlandıktan sonra bozgunculuk çıkarmayınız. Allah'a korku ve umut içinde dua ediniz. Hiç kuşkusuz Allah'ın rahmeti iyi işler yapanlara yakındır."[10]

"İnanıp iyi işler yapanlara gelince, imanlarından dolayı, Rabb'leri onları altlarından ırmaklar akan, nimet cennetlerine iletir."[11]

"De ki: "Allah her şeyin Rabb'ı iken, ben O'ndan başka Rabb mı arayayım? Herkesin kazandığı yalnız kendisine aittir. Kendi (günah) yükünü taşıyan hiç kimse, bir başkasının, (günah) yükünü taşımaz. Sonra dönüşünüz Rabb'inizedir. (O), ayrılığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir."[12] Ayetlerde açıkça ifade edildiği gibi, bedenin fiilleri, güzel olur ve ruh üzerinde müspet yönde tesir icra ederse, ruhun kemâl hakkında bilgisi, iyi hareketlerde bulunma arzusu ve bunlara olan meyli artar. Alışkanlık hâline gelen bu güzel duygu ve davranışlar, ma'rifette kemali kolaylaştırdığı gibi, hayır duygusu da kökleşerek bedene yayılmış ve onu hükmü altına almış olur. Fiiller sonuçlan itibarı ile kötü ve çirkin ise, ruhun kavuşmak için çırpındığı kemale ermesine ve bedendeki hâkimiyetine manî olmuş ve beğenilmeyen davranışların bedende

10- Araf, 56
11- Meryem, 60
12- Enam, 164

devamlılığı hâlinde, ruhun kemâl yolu büsbütün karartılmış olur.

Ruh; zeytinyağının zeytin içinde yayılması gibi et, sinir ve kemiklere kadar yaymış olduğu gücü vasıtası ile madde âleminde ilim ve marifet kazanarak tatmin olmak ister. Beş duyu organı ile eşya üzerinde göz gezdirir. Hayal hazinesinde eşyanın bir suretini meydana getirir. Sonra bunların aklî manalarını birbirinden ayırır. Aralarında lüzumlu analiz ve sentezler yaparak ortaya koyduğu hükümle, düşünce üzerinde tasarrufta bulunmaya çalışır. Buna "kesbî ilim" denilir."

Emir âlemi itibariyle de ruh, kötü ve çirkin hareketlerin neticesinde bünyesine arız olan bulanıklığı saf hâle getirmek ve beşeri tavrın karanlıklarından kurtulmak suretiyle kendi has ve asıl âlemi hakkında bilgi sahibi olur. Buna da "vehbî ilim" denilir.

Vehbî ilmin gerçekliğine şahid olarak rü'yâ gösterilebilir. Emir âlemi'ne ait olan ruh ile onun öz hakikati arasında kalın bir perde teşkil eden bedenin beş duyu organı, uyku ile faaliyetten alıkonup ve kalb üzerindeki yükleri hafifletilince, ruh bütün gücünü bâtında toplar. Bu durumu fırsat bilerek, hasret dolu bir iştiyakla arzuladığı kendi âlemi ile rü'yâ vasıtasıyla da olsa kucaklaşmak ve irtibat kurmak ister. Beşerî tavrın karanlığından kurtularak, ya açıktan ya da temsili bir şekilde emir âlemiyle buluşmak ister.

Bütün bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, tarikatlarda gaye, bedende kudsî ve ilâhî bir emanet olarak taşınan, "Rabbani latife" "ruh-ı menfûh"u, mücâhede ve tasavvufî prensipler çerçevesinde takviye ederek,

süflî âlemin korkunç karanlıklarından kurtararak, kendi öz ve asıl âlemi olan “emir âlemi” ile irtibatını te'mîn ve Hakk'a kulluk etmeyi sağlama gayesine yöneliktir. Bu sayededir ki, ruh yukarıda belirtilen âlemlere yükselme(uruc) kabiliyetini kazanmış olur.

Tarikat, sâliklerini, kendine has prensipler içerisinde bu hedefe kademe kademe götüren ve Allah'a yaklaştıran usûl ve sistemlerin adıdır. Tarîkat, hakîkate giden bir yol olmakla beraber, tek yol değildir. Bütün hak tarikatlar, esaslarını Kur’ândan almışlardır. Zira tarîkatın bütün esasları, zaten Resulullah’ın tatbikatına dayanmaktadır.

Mutasavvıflara göre Allah'a ulaşan yollar sayısızdır. Herkesin vuslatı ayrı ayrı kural, yöntem ve yollarla gerçekleşebilir. Esas olan yönelmedir. Örneğin Kâbe'nin belirli bir yanında bulunmak değil, ona yönelmek önemlidir. Kâbe'ye ulaştıran bu yöneliştir. Bu nedenle mutasavvıflar, "Allah'a ulaşan yollar yaratıkların nefesleri sayısıncadır" (Necmeddin Kübra), "Allah'a ulaşan yollar yaratıkların sayısıncadır" (Ebu Bekir Talemsani) ve "Allah'a ulaşan yollar yıldızların sayısıncadır" (Ebu'l-Hasan Müzeyyin) derler. Bu düşüncelerini de "Bizim yolumuzda mücahede edenleri biz yollarımıza ulaştırırız"[13] ayetine dayandırırlar.

Abdulhalik el-Gücdevani'nin tespit ettiği on bir tarikat prensibi:

1. Vukuf-ı Zamanî: Müridin zamanı çok iyi değerlendirmesidir.

13- Ankebut, 69

2. Vukuf-ı Adedî: Dersin adedi ve gerçek manası düşünülmelidir.
3. Vukuf-ı Kalbî: Kalbi uyanık tutmak gerekir.
4. Hûş der-dem: Nefes alıp verirken, gaflette olmamak.
5. Nazar ber-kadem: Mürid, başkasına değil, kendine bakmalıdır.
6. Sefer der-vatan: Halktan ayrılıp Hakk'a gitmesidir.
7. Halvet der-encümen: Halk içinde de olsa, halvet hali olmalıdır.
8. Yâd kerd: Şeyhin verdiği zikri, kalb ve dil ile daima tekrarlamak.
9. Bâz geşt: Zikirle Allah'a dönüş, vuslât düşünülmelidir.
10. Nigah-daşt: Kalbi zararlı düşüncelerden korumak.
11. Yâd-daşt: Masivâyı bırakarak, sadece Allah'ı düşünmektir.

Kuralları, yöntemleri farklı olsa da bütün tarikatlarda ortak olan öğeler vardır. Zikir (Allah'ın isimlerinin anılması), çile ve seyr-u süluk (mutasavvıfın Allah'a doğru yaptığı manevi yolculuk) bunların başında gelir. Pir, pir-i sani, şeyh, halife, derviş, mürid, inabe (tövbe ederek Allah'a yönelme), biat (şeyhe bağlanma), silsile, rabıta, kollara, şubelere ayrılma, tevessül (şeyhi aracı kılma) gibi gözlenen ortak özellikler vardır. Şiilik etkisi, işrakilik, batınilik, hurufilik, ricalu'l-gayb (evreni yöneten veliler) inancı, gibi tesirler söz konusudur. Vakıf, tekke, dergâh, özel giysiler, tarikat ve tarikatlara özgü kimi eşya ve ortak dil gibi maddi öğeler de tüm tarikatlarda mevcuttur.

Her şeyhin Hz. Muhammed'e uzanan bir silsilesi vardır. Her silsile, geriye doğru, birbirinden icazet alan kişiler halinde ehl-i beyt imamlarına, onlardan genellikle Hz. Ali'ye, bazen da Hz. Ebu Bekir'e ulaşır ve böylece Hz. Peygamber'e bağlanır.

Tarikatlar, kuruluşlarından itibaren yalnız dinî, tasavvufi bir örgütlenme halinde kalmayarak sosyal, siyasal, kültürel, sanatsal ve askeri birer kurum olarak önemli görevler yaptılar. Ancak 20. yüzyıla doğru eski saflıklarını kaybettiler. Bu nedenle, son dönemlerde şiddetli eleştirilere hedef oldular. Bu eleştiriler yalnız dışarıdan değil, tarikatların kendi içinden de geliyordu. Örneğin bir tarikat (Kuşadaviye) piri olan Kuşadalı İbrahim (ö. 1846) tekkelerin birer meyhane ve kerhane haline getirildiğini söyleyerek kapatılmasını öneriyordu. Osmanlıların son döneminde bazı mutasavvıflar ve devlet tarafından başlatılan iyileştirme çalışmaları da istenilen sonuca ulaşamadı. Tarikatların faaliyetlerine, Cumhuriyet döneminde, TBMM tarafından 30.11.1351 (1925) tarihinde kabul edilip 13.12.1351 (1925) tarih ve 243 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 677 sayılı "Tekke ve zaviyelerle türbelerin seddine ve türbedarlıkla birtakım ünvanların men ve ilgasına dair kanun"la son verildi. Ancak, varlığını gizlice sürdüren tarikatlar, günümüzde faaliyetlerine yaygın biçimde devam etmektedirler.

NAKŞİBENDİYYE TARİKATI

Nakşibendiyye tarikatı, Şeyh Bahaüddin Nakşibend tarafından 14. asırda tesis edilen; gizli zikir, masivayı terk etmek ve fenafillâh esasları üzerine kurulan, tarihi akış içerisinde değişik isimler alan ve birçok kollara ayrılan dinin batın ve zahirine uymakla maruf olan ana tarikatlardan biridir.

Bahaüddin Muhammed b. Muhammed el-Buhari 718 h./ 1318 m. tarihinde Buhara'da Kasr-ı Arifan isimli köyde dünyaya geldi. Bahaüddin daha üç günlük çocuk iken, Kasr-ı Arifan'a gelen büyük mürşid Hoca Muhammed Baba Semmasi tarafından manevi evlatlığa kabul edildi. Büyüdüğünde kendisini manevi yönden terbiye etmesi için o sıralarda yanında bulunan Seyyid Emir Külal'e bıraktı.

Bahaüddin Nakşibendî(ks) hazretlerinde manevi mürşidi Seyyid Abdulhalik el-Gücdüvani'nin tesirinin daha fazla olduğu kabul edilmektedir. Nitekim kendisinin Emir Külal'in aksine Abdulhalik el-Gücdüvani'ye uyarak gizli zikiri tercih etmesi bu görüşü teyid etmektedir.

Gizli zikri müdafaa ederek ona göre amel eden Bahaüddin Nakşibendinin bu hareket tarzı, Emir Külal'in müritlerinin şikâyetine yol açmış, fakat şeyh hazretleri her bakımdan çok takdir ettiği Bahaüddin Nakşibendî'nin bu türlü hareketini hoş karşılamıştı.

Nihayet bir gün Suhar'da yaptırmakta olduğu mescid ve imaretin inşaatında çalışan beşyüze yakın derviş arasında Bahaüddin Nakşibend'e bundan böyle

hareketinde serbest olduğunu, ister Türk, ister Tacik olsun, faydalı olabilecek her şeyden feyiz alabileceğini söyledi.

Bahaüddin Nakşibend bundan sonra yedi sene Mevlana Arif ile on iki sene de Halil Ata ile sohbet etmiştir. İki kere hacca gitmiş, ikinci gidişinde Hoca Muhammed Parsa'ya refakat etmiştir. Dönüşünde Nişabur ve Herat'a uğrayıp, oradaki bazı büyük şeyhlerle görüşme imkânı bulmuştur.

Bir müddet Merv'de ikamet etmiş, daha sonra tekrar Buhara'ya dönerek ölünceye kadar orada kalmıştır. Emir Külal'in vasiyeti üzerine ölümünden sonra onun halefi olmuştur.

791 h./ 1398 m. tarihinde vefat etmiş, doğduğu yer olan Kasr-ı Arifan'a defnolunmuştur. Ölümünden bir gün önce, müridlerine halifelerinden Muhammed Parsa'ya tabi olmalarını vasiyet etmiştir.

Bahaüddinin "Hayatname" isimli bir manzumesi ve "Delil'ül-Aşikin" isimli tasavvufa dair bir kitabı vardır.

Nakşibendiyye tarikatının kolları; Ahrariyye, Naciye, Kasaniyye, Muradiye, Mazhariyye, Melamiyye-i Nuriye, Camiye, Müceddidiyye ve Halidiyye olup, Gümüşhanevî hazretleri Halidiyye kolundandır.

HALİDİYYE

Halidiyye tarikatı 18. ve 19. yüzyılda Naksibendiyye'nin bir kolu olarak teessüs etmiştir. Kurucusu Mevlana Hâlid-i Bagdâdî (ö: 1826)'ye nispetle Hâlidiyye diye bilinen bu tarikat, usul ve adabı itibariyle müstakil bir tarikat olmayıp kendi tarihi içerisinde muhtelif isim ve nispetlerle maruf olan Nakşibendiyye tarikatının hem disiplin hem de silsile itibarıyla bir devamı, şubesi durumundadır. [14]

Halidiyye Tarikatı Ebu'l-Baha Ziyaüddin Mevlana Halid b. Ahmed b. Hüseyin'e nisbet edilir. Irak'ın Süleymaniye şehrine bağlı Karadağ kasabasında takriben 1190 h/ 1776 m da doğmuş ve Şam'da 1242 h/1826 m yılında vefat etmiştir.

Şeyh Mevlana Halid, doğduğu kasabadaki bazı hocalardan Kur'an-ı Kerim okumuş, sonra Bağdat'a gidip iki kardeş olan Abdulkerim Berzenci ile Abdurrahim el-Berzenci'den dini ilimleri tahsil etmiştir. Şeyh Mustafa el-Kürdî'den Kadiriye icazetini almış, oradan Mekke ve Medine'ye giderek Mirza Rahimullah ile tanıştıktan sonra Hindistan'ın Delhi şehrine giderek Müceddidiyye koluna mensup Şeyh Abdullah ed-Dehlevî ile 1224 tarihinde buluşup (ö. 1240/1824) hizmetinde bulunmuş ve bir yıl gibi kısa bir zamanda Nakşibendiyye, Kâdiriye, Sühreverdiyye, Kübreviyye ve Çeştiyye tarikatlarından icazet alarak geri

14- Yakup Çiçek, *Naksibendiyye Tarikatı ve Şeriata Bağlılığı,* Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevî Sempozyum Bildirileri, Hazırlayan: Necdet Yılmaz, Seha Yay., İstanbul, 1992, s. 156. Abdurrahman Memiş, *Hâlid-i Bağdadî ve Anadolu'da Hâlidilik,* Kitabevi Yay., İstanbul, 2000, s. 235.

dönmüştür. Ayrıca şeyhi ona irşad icazetinden sonra Nakşibendiyye, Kadiriyye, Suhreverdiyye, Kübreviyye ve Çiştiyye tarikatlarının hilafetini de vermiştir. Hadis, tefsir, tasavvuf, ahzap ve evrad rivayetinde de onu mezun kılmıştır.

Soyu baba tarafından Hz. Osman'a (r.a.), anne tarafından da Hz, Ali'ye (r.a.) dayanmaktadır. İslâm dünyasında Celâleddin Rûmî'den sonra 'Mevlanâ' lakabıyla meşhur olan ikinci kişi olduğuna bakılırsa tesir ve nüfuzu anlaşılmış olur. Müderrislik de yapan Mevlanâ Hâlid'e ilim ve marifette çift kanatlı manasına gelen 'zülcenâheyn’ sıfatı da verilmiştir.

Bağdat'ta irşad faaliyetlerini sürdüren Mevlanâ Hâlid'nin müridleri kısa zamanda çoğalarak geniş bir alana yayıldı. Ünlü Hanefî fakihi İbn Âbidin, "Rûhu'l-Meânî" adlı tefsirin müellifi Âlûsî ve II. Mahmud'un şeyhülislâmı Mekkîzâde Mustafa Asım Efendi, Mehmed Refik Efendi gibi zatlar başta olmak üzere mûrid ve halifeleri arasında pek çok Osmanlı âlimi vardı.

Mevlanâ Hâlid, son zamanlarını Şam'da irşad ile geçirmiş ve burada vefat etmişti. O yüzden Suriye, Nakşibendî-Hâlidî Tarikatı'nın önemli merkezlerinden biri hâline geldi. Nakşibendîyye'nin temel kitaplarından "Behcetü's-Seniyye" kitabının yazarı Şeyh Muhammed b. Abdullah el-Hânî ile "Hadaiku'l-Verdiyye"nin yazarı Şeyh Abdülmecid b. Muhammed el-Hânî'nin Suriye'de büyük irşad faaliyetleri olmuştur. Bu koldan İsa b. Talhâ'nın halifelerinden Şeyh Ahmed Küftârî, uzun

yıllar Suriye Müftülüğü yapmıştır. Tarikatın yayılmasında Hz. Peygamber (s.a.v) soyundan gelen Seyyidler önemli bir misyon üstlenmişlerdir. Tarikatın Anadolu'ya girişi daha ziyade Mevlanâ Hâlid'nın halifesi Şeyh Seyyid Tâhâ Hakkâri'nin eliyle olmuştur. Anadolu'daki Hâlidî kollarının büyük çoğunluğu bu zatın halifelerine dayanmaktadır.

Mevlanâ Hâlid'nin halifeleri vesilesiyle tarikat, Lübnan, İran, Irak, ve Mısır'da yayıldı. Son dönemleri itibariyle Hâlidiyye Kolu, Asya, Avrupa, Avusturya, Amerika ve Afrika'da da görülmeye başlanmıştır. Hâlidîler, bulundukları hemen her yerde Osmanlılar lehinde faaliyetlerini sürdürmüşler ve sömürgecilere karşı mücadele etmişlerdir. Özellikle Anadolu'nun müdafasında büyük mücadele vermişlerdir, Müridleriyle birlikte millî mücadeleye iştirak edip yaralanan ve bir kolunu kaybeden Şeyh Muhammed Ziyaeddin bunlardan sadece biridir.

Mevlanâ Hâlid, bu kadar geniş bir coğrafyada sadece müridleri ve halifeleriyle değil, yazdığı eserleriyle, kurdurduğu medreselerle, yetiştirdiği âlimlerle de ilmin ve hususiyle Ehl-i Sünnet akidesinin korunmasında ve yayılmasında büyük bir etkiye sahiptir.[15]

15- Mostar Dergisi, Mart 2007

Mevlana Hâlid-i Bagdâdî hem cehrî (nefsanî) hem de hafî (ruhanî) zikri benimseyen tarikatlardan icazetli oldugundan dolayı Halidiyye'de seyr ü süluk prensipleri bu tarikatların esaslarına sadık kalarak düzenlenmiştir. Bagdâdî'nin icazet aldıgı tarikatlardan sadece Naksibendiyye hafî zikri, bunun dışında kalan Kadiriyye, Çestiyye, Sühreverdiyye, ve Kübreviyye ise cehrî zikri benimsemektedir. Bundan dolayı Bagdâdî, bu tarikatların esaslarını meczederek tarikatının genel karakterini ortaya çıkarmıstır.[16]

Günümüzde İstanbul'da varlığını sürdüren Nakşî grupları arasında Gümüshânevî'nin tarikat silsilesine bağlı olarak varlığını sürdüren Halidilik, en etkili olanıdır. Gümüshânevî Tekkesi'nin son şeyhi Mustafa Feyzi Efendi'nin halifesi Mehmet Zahid Kotku (ö.1980) tarafından Fatih'teki İskender Paşa Camii'nde örgütlenen bu kol, özellikle 1950'lerden sonra İstanbul'a göç eden taşralı esnaf tabaka arasında hızla yaygınlaşmış, dönemin partileriyle yakın ilişki kurarak siyasi bir kimlik kazanmıştır. Kotku'nun damadı ve halifesi merhum M. Esad Coşan da bu tarikat bünyesinde çalışmalarda bulunmuştur.[17]

16- Memiş, *a.g.e.,* s. 234.
17- Ekrem Isın, *Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevî,* DA, İstanbul, 1993, c. 12, s. 135.

GÜMÜŞHÂNEVÎ

İki yüzyıl öncesine gidelim. 19. yüzyılın başları… Osmanlı artık dağılma dönemindedir. Sultan 2.Mahmut dönemi sonlarıdır. Bugün Doğu Karadeniz'in küçük bir ili olan ve Sultan Süleyman'ın emriyle kurulan bu şehrin elma bağlarının yanından, Tebriz - Trabzon ipek yolu kolunun üzerindeki evlerinde, Gümüşhane de Horasan kökenli bir ailenin çocuğu olarak Ahmet Ziyaüddin doğar.

Gümüşhane o zamanlar Osmanlının bir sancağıdır. Madencilik eski önemini yitirmektedir. Bu günkü Süleymaniye mahallesinden şehir Harşit Çayı kenarlarına kaymaktadır. Yeni ipek yolunun üzerinde bağlar arasında evler bulunmaktadır. İşte bu Harşit çayının hemen üst tarafında Ahmet Ziyaüddinin ailesi yaşamaktadır. Ahmet Ziyaüddin Efendinin doğduğu evin bugünkü Gümüşhane -Bayburt yolunun üstünde, Halgent -Emirler- Eskibağlar mahallesindedir. Burası 19.yy da asıl yerleşim yeri değildir. Asıl şehir madenlerin olduğu bugün Süleymaniye Mahallesi dediğimiz yerdi. Yerleşme merkezi yavaş yavaş 4 km ötedeki Harşit vadisine doğru kaymaya başladı. Önceleri bu vadi boyunca, bahçeler ve meyvelikler arasına serpilmiş yazlık evler sıralanırdı.([18])

Trabzon salnamesinde verilen bilgilerde şöyle denilmektedir: 'Gümüşhane'nin meşhur bahçeleri Hacıemin Hanları denilen yerde başlayıp, Sorda'ya kadar Harşit Deresinin bazen sağ ve bazen sol sahilini

---

18- Trabzon Vilayeti Salnamesi, Gümüşhane kasabasına dair ma-lumat-ı umumiye M.1904

takip eder. Erzurum şosesi üzerinde iki saat süren bu bahçeler arasında yer yer evler, hanlar ve

dükkânlar yapılmıştır'.([19]) Gümüşhanevî hazretlerinin doğduğu bu semtte o zamanlar da değirmen, fırın ve hanların olduğu yaşlılarca belirtilmektedir.

Tarihçiler de Trabzon'dan memleket içlerine 1852 'de yapılan şoseden bahseder ve birkaç kilometre yapılabildiğini belirtir.([20])

İpek yolunun (bir kolunun) sonu Trabzon'dur ve ipek yolunun önemli bir durağı olan Tebriz şehri İran'a aittir. Bugün Tebriz şehri, İstanbul'dan sonra en fazla Türk nüfusuna sahip ikinci şehirdir. Konuyla ilgili Gümüşhaneli Hazretlerinin dönemini aydınlatması ve Gümüşhane'mizin Sosyoekonomik yapısını daha iyi görmemiz bakımından Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Beş Şehir adlı eserinden Erzurum'la ilgili bir bölümünde şöyle yazar; '1850'lerde yüz binden fazla nüfuslu bir şehir olan Erzurum, bu gelişmesini bir iktisadi denklik üzerine kurmuştu. İran ithalat ve ihracatının yarıdan fazlasını Trabzon–Tebriz kervan yoluyla yapıyordu. İşte bu kervan yolu, Erzurum'u asırlar içinde eşrafıyla, ayanıyla, ulemasıyla, esnafıyla tam bir şark ortaçağ şehri olarak kurmuştu. Bu transit yolda her yıl otuz bin deve ve belki iki misli katır işliyordu. Bunlar Erzurum'dan geçiyor, Tebriz'den gelişinde, Trabzon'dan dönüşünde kumanyasını daima

---

19- Trabzon Vilayeti Salnamesi, Gümüşhane kasabasına dair malu-mat-ı umumiye M.1904

20- Hammer,Büyük Osmanlı Tarihi, İst-2010, Cilt 9 sayfa 266717b., Kars Ardahan Iğdır Kalkınma Vakfı Yayın Bülteni, Yıldız Laçinel, Şubat 2001 sy.18

Erzurum'da tedarik ediyor, hayvanlarını nallatıyor, at eğeri, yük semeri, nal, gem ağızlık hülasa her türlü eksiğini orada tamamlıyordu. İşin fenası şu idi; bu hayat bir daha dönmemek üzere kaybolmuştu. Çünkü büyük harbin getirdiği felaket olmasa bile, gene bu çarşı sönecek, bu esnaf dağılacak ve şehir kendi bünyesini yeni baştan kuracak olan bir çalışma şeklini bulana kadar gene küçülecek, köyleşecekti.([21])

Şair Mustafa Fevzi Efendi Hocası Ahmet Ziyaüddin'in memleketi olan Gümüşhane'yi şu dizelerle övmektedir.

Gümüşhane'ydi zahirde mekânı
Veli tutmuştu sıytı hep cihanı
Gümüşhane'ydi görünüşte mekânı
Bütün dünyaya ünü yayılmıştı
Hakikatte sadefmiş dür nisarmış
Değilmiş hak-i has gevher-i disarmış
Gümüşhane aslında inci kabıymış
Toprağı toprak değil cevherden örtüymüş.
Ona hayrul kura demek sezadır.
Turab-ı akdesi ruha şifadır.
Ona şehirlerin hayırlısı demek yakışır.
Oranın kutsal toprakları ruha şifadır.
Küçükdür cirmi lakin pek mübarek
Anı takdis idübdür hak tebarek.
Küçük bir şehirdir ama pek mübarektir.
Hak taberek onu mukaddes kılmıştır.
Kudum ü pir ile teşrif idilmiş
Vucuduyla anın takltif edilmiş.
Hazreti pirin ayak basmasıyla şereflenmiştir.
Onun vücuduyla lütuflandırılmıştır.

21- Beş şehir, A. Hamdi Tanpınar, Dergâh Yay.24. Baskı, İst.2008

Emakin içre tur olmuş isal
Dili terfih daim hayali
Yerler arasında tur dağı gibidir.
Orayı düşünmek bile gönlü ferahlatır. ([22])

Gümüşhane'nin medarı iftiharı olan hocamız 1813 yılında Gümüşhane'nin Eskibağlar mahallesinde; Emirler (Halgent) semtinde doğmuştur.

Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevînin, Babasının adı Mustafa dedesini adı Abdurrahman'dır. Evlerinin olduğu yerin yıkıntıları, bugünkü Gümüşhane - Bayburt yolunun hemen üzerindedir. Emirler mahallesinde doğması, mahallesine ismini verecek kadar nüfuzlu bir aileden olması, Horasan kökenli olması sebepleriyle Peygamber Efendimizin soyundan olduğunu düşünülmektedir.

Gümüşhane eski Milletvekillerinden, rahmetli Sabri Özcan San; Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevî hakkında; Gümüşhane'de bugünkü Eskibağlar mahallesinin eski resmi adı Emirler idi. Ama halk ağzındaki adı Halkent'tir, hiç değişmemiştir. Bu adın haltlarla yani Haldilerle bir ilişkisi düşünülebilir, demektedir.[23] Mustafa Fevzi Efendi Ziyaiyye adlı kitabında bulundukları mahalleye adını verecek kadar nüfuzlu bir aileden olduklarını yazmaktadır.(Emirler) San bu gö-

---

22 -Mustafa, Fevzi Efendi, Ziyaiyye, Sayfa 44
23 -Büyük Veli Ahmed Ziyaüddin Efendi Hazretleri broşürü, Sabri Özcan SAN, Sayfa 7 tarihsiz.

rüşe katılmadığını Emirler adının verilmesini Arapların işgali döneminden kalmış olduğu görüşündedir.([24])

Dedelerinin Horasan'dan (Orta Asya) geldiği rivayet edilir. "Emir lakabı Hz.Peygamberin neslinden olduğunu işaret eder." denmektedir. Mahalleye emirler isminin verilmiş olması orada ikamet etmiş kişilerden olabileceğini düşündürür. Bunlara göre Ahmed Ziyaüddin de Emirler sülalesinden olma ihtimali vardır. Emirler mahallesinden olması, Horasan kökenli olması, Ramuz El-Ehadis takrizinde Mısır'lı âlimlerin Gümüşhanevî hazretlerinden Seyyid diye bahsetmeleri sayılabilir.

Künyesinden babasının adının Mustafa ve dedesinin adının Abdurrahman olduğunu öğreniyoruz. Babası hayatını ticaretle kazanan salih bir kimse idi. İsimlerinin bir mahalleye verilecek kadar nüfuzlu bir sülaleden gelmiş olmaları kaynaklarda zikrediliyor. Bu mahallenin ismi Emirler Mahallesidir. Bu gün dahi bu isimle anılan bir mahalle Gümüşhane'de mevcuttur.

Gerçek bir zâhid ve hak dostu olan Gümüşhanevî'nin Gümüşhane'de hayatının ilk on senesini, yani çocukluk yıllarını geçirdiği biliniyor. Bunun dışında Gümüşhane'ye gelip gelmediği konusunda kaynaklarda tafsilat yoktur.

Tarikat silsilelerinde kendi adına özel bir şube teşkil edecek kadar ileri mertebede bir şeyh ve âlim. Hadis, kelam, fıkıh ve tasavvuf eserleri kaleme almış çok velud bir müellif; muhaddis, mütekellim, fakih…

---

24 -Büyük Veli Ahmed Ziyaüddin Efendi Hazretleri broşürü, Sabri Özcan SAN, Sayfa 7 tarihsiz.

Gümüşhânevî'nin çocukluğundan beri ilim tahsiline ayrı bir merakı olduğu ve beş yaşında Kur'ân-ı Kerîm'i hatmettiği, sekiz yaşına geldiğinde Kaside-i Bürde, Delâil-i Hayrât ve Hizb-i A'zâm adlı eserleri hatmedip bu eserlerden icazet aldığı bilinmekte.[25]

Gümüşhane'de ki hocalarının isimlerini kendisinin talebelerine verdiği icazetnamelerden öğrenildiğine göre şöyledir. Şeyh Salim, Şeyh Ömer el-Bağdadi, Şeyh Ali el-Vefai ve Şeyh Ali…

On yaşlarına geldiğinde ailesiyle birlikte Trabzon'a göç eder. Ağabeyinin askere gitmesiyle yalnız kalan babasına işyerinde yardım etmek onu ilim tahsil etmekten alıkoymamıştır. Ahmed, Trabzon'daki âlimlerden sarf, nahiv ve fıkıh dersleri almaya başlar. Hem ilim tahsili hem ticari işler altında ezilmesinden endişe eden babası, ağabeyi askerden gelince onu İstanbul'a *Dârü'l-Ulûm'a* göndermeye söz verir. O da bunun sevinciyle bir taraftan derslerine devam eder; hıfzını tamamlar, bir taraftan da eli ile ördüğü para keselerini satarak ileride ihtiyacı olacak parayı biriktirmeye başlar. Akranlarının oyunla meşgul olduğu dönemde o, ilim tahsiline devam eder. Düşündüğü, hayal ettiği ve en çok arzuladığı şey ise mâsivâdan

---

25- Mustafa Fevzi b. Numan, Hediyyetu'l Halidin fî Menakıb-ı Kutbi'l-arifîn Mevlana Ahmed Ziyauddin b. Mustafa el-Gümüshanevî, İstanbul, 1895, s.16; Sabri Özcan San, "Ahmed Ziyaeddin Gü-müshanevi'nin Hayatı Hakkında Kaynaklarda Bulunmayan Mahalli Tespitler ve Şahsi Tereddütlerimiz", Gümüshanevi Sempozyum Bildirileri, İstanbul, 1992, s. 52; İrfan Gündüz, Gümüshanevî Ahmed Ziyauddin, Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı ve Halidiye Tarikatı, Seha Yay., İstanbul, 1984, s.11

soyutladığı bedenini yalnızca ilim tahsiline hasretmektir. Gümüşhanevî babasının vaat ettiği günün gelişini hasretle bekler. Bu duyguların onda gelişmesinde içinde bulunduğu tasavvuf çevresinin etkisi vardır.

Gümüşhanevî babasının vaat ettiği günün gelişini hasretle bekler. Bu duyguların onda gelişmesinde içinde bulunduğu tasavvuf çevresinin etkisi vardır.

Kadem basmış meğer on yaşa ol mah
Görümüş ra-ı hicret anda nagah
On yaşına ayak basınca o ay yüzlü
Ona hicret aniden hicret yolu görünmüş.
Trabzona idüb rıhlet pederle
Ticaret darına girmiş kederle
Trabzon'a babasıyla göç edip
İcazet yurduna üzüntü ile girmiş.
......
Seni men etmezem tahsil-i fenden
Gidersin bir zaman ruhsatla benden
Seni fen ilimlerini öğrenmekten sakındırmam
Bir zaman gelir izin veririm gidersin.

Ticari alış-veriş için amcasıyla İstanbul'a geldiğinde onsekiz yaşlarındadır. Bu seyahat tarih olarak 1247/1831 yılına rastlamaktadır. Babasının kendisine verilmiş bir sözü vardır. Ağabeyisinin askerden döndüğünü İstanbulda haber alır. Babasının verdiği sözü göz önünde bulunduran genç Ahmed, gerekli malzemeleri satın alıp amcasına teslim ettikten sonra Trabzon'a onunla dönmeyeceğini, ilim tahsili için İstanbul'da kalmaya karar verdiğini münasip bir dille amcasına anlatır. İhtiyaçları için biriktirdiği bir miktar

parayı da tamamen babasına gönderir. Amcasıyla vedalaşıp parasız pulsuz İstanbul'da kalır.

Amcasına şu şiiri söylediği rivayet edilir: "Yedimle kese örmüştüm mukaddem / Onun esmânıdır ey amm-i ekrem / Eğerçi bende yoktur pul-i ahmer / Muînimdir Cenâb-ı Zât-ı Sübhan / Zâhirim yok, bilirsin burda bir kes / Kifâyet eyler Allah mukaddes."

Yani: "Ey kıymetli amcacığım! Önceden elimle kese örmüştüm, biriktirdiğim paralar da onlardandır. Gerçi daha fazla, çil çil paralarım yok. Fakat Cenab-ı Mevlâ yardımcımdır. Burda tanıdığım kimsem de yok, ancak Allah kâfidir, yeterlidir."[26]

"Yardımcı ve dost olarak Allah bana yeter" diyerek İstanbul'da Bayezid Medresesi'nde yapayalnız kalmaya başlar. Hiç bir tanıdığı olmadığı halde Rabbi'ne tam bir teslimiyet ve tevekkül duygusu içinde burada bir velinin manevî murakabesinde Hikmet, Ahbâr, Tasavvuf ve Fen gibi aklî-naklî ilimleri tahsil eder. Bu zatın vefatının ardından Mahmutpaşa Medresesi'nde bir hücreye yerleşerek kendisini ilimde derinleştirir. Zamanın okutulan bütün ilimlerini en yüksek seviyede tahsil etmeye muvaffak olur.

Tahsilinin sonlarına doğru bir rüya görür. Süleymaniye Camii ile ilgili dehşetli ama bazı manevî müjdelere de işaret eden bir rüyadır bu. Bu rüyada büyük bir cami içerisindedir. Büyük bir yangın etrafı sarmış ve her şey bir enkaz yığını haline gelmiştir. Yangın camiyi de sardığı için kaçmak istemekte fakat her tarafı saran yangından kaçmaya imkân

---

26- Abdullah Gökmen, Semerkand Dergisi, Mart 2012

bulamamaktadır. Bu arada semadan bir zincirin sarkıtıldığını görür. Hemen bu zincire yapışır. Yukarıya çekilen zincirle camiyi de saran yangından kurtulur. Bu halde uyanır, rüyasını sabah heyecanla hocasına ve arkadaşlarına anlatır. Aradan bir müddet geçer Süleymaniye camiine girer. Bu ana kadar hiç görmediği bu caminin rüyasında gördüğü cami olduğunu anlar. Bu rüya Süleymaniye menşeli Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî(ks)'nin yine Süleymaniye menşeli Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî'yi O'nun irşâdı ile görevlendirmesi ve nihayet kendi türbesinin de Süleymaniye Camii Şerîfi avlusunda bulunmasıyla geniş tabirini bulmaktadır. Mahmud Paşa Medresesi'nde Abdülaziz, Abdülmecid ve II. Abdülhamid'in hocası Abdullah el-Mekkî el-Erzincanî'nin halifesi ve daha sonra kendisine intisap eden Şehri Hafız Muhammed Emir el-İstanbulî ile Erzincan'lı Nakşî Şeyhi Kürd Hoca namıyla bilinen Abdurrahman el-Harpûtî'den ders okumuştur. Bu hocaların rahle-i tedrisinde bulunup, İstanbul'daki onüç yıllık tahsil hayatı sonunda 1844'de icazet almıştır.[27]

Padişah ve saray hocalarının rahle-i tedrîsinde Şer'î ve zâhirî ilimleri tamamlar. Başarılı bir talebe olan Gümüşhanevi icâzet almadan önce arkadaşlarına ders verebilecek kadar hocalarının iltifatına mazhar olur. Gümüşhânevî (ks), icâzet aldıktan sonra Bayezid ve Mahmud Paşa Medreselerinde müderrisliğe başlar. Bir yandan hocalık yaparken bir yandan da ilmî eserler tertip ve te'lîfine çalışır. Geceli gündüzlü otuz yıl eser telif etmekle meşgul olur. Bir yandan eser vücuda getirirken bir yandan da gittikçe ders halkasını

27- Bakınız, Hocazade, *a.g.e.,* s. 6; Gündüz, *a.g.e.,* s. 16; *a.g.m.*, s. 276;

genişletir. Öyle ki ders halkasına katılanların sayısı binlerle ifade edilir.[28]

Gümüşhânevî(ks), şer'î ilimlerde zirvede iken, bâtınını teslim edip, gönül bağlayabileceği, kâmil bir mürşit arayışı içine girmişti. Bu sıralarda 1845'de İstanbul'a gelip yerleşen ve Üsküdar Alaca Minare Tekkesi'nde tarikat neşrine çalışan Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî (ks)'nin İstanbul halifelerinden Abdülfettah el-Ukarî (1281/1864) ile bir sohbet meclisinde tanışır. Kendisine intisap etmek isteyen Gümüşhânevî (ks)'nin bu arzusunu ileride gelecek olan bir zatın buna izinli olduğunu söyleyerek kabul etmez.

Nihayet bir gün Abdülfettah Efendi'nin bulunduğu tekkede kendisi için önceden tayin edilmiş ve yalnızca kendisinin manevî irşadıyla görevli olarak İstanbul'a gönderilmiş bulunan Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî (ks)'nin bir başka halifesi Trablus Şam Müftüsü diye anılan Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî ile karşılaşır. Ervadi Şam'dan kendisi için geldiğini anlatır Gümüşhanevî de O'na intisap eder. O'nun manevî murakabesi altında seyr-u sülûkunu tamamlar.[29]

İki yıl aralıkla iki defa halvete giren Gümüşhânevî, ikinci halveti müteakip 1848'de şeyhi Ervâdî'den Nakşibendiyye, Kâdiriyye, Kübreviyye, Çeştiyye, Sühreverdiyye, Şâzeliyye, Desûkiyye, Halvetiyye, Müceddidiyye, Mazhariyye, Rifâiyye, Hâlidiyye tarikatlarından hilâfet-i tâmme ile icazet alır. Ledün ilmi alış verişi onaltı yıl sürer. Kendileri artık manevî ilimlerin de bir kutbu olmuştur.

28- Bakınız, Gündüz, *a.g.e.,* s. 18
29- Bakınız, Gündüz, *a.g.e.,* s. 33.

Pek çok şeyhin manevî bir işaretle varlığını öğrendikleri mürşidlerini arayıp bulmak için diyar diyar gezdikleri ve uzun yolculuklar yaptıkları bilinir. Gümüşhânevî hazretlerinde ise tamamen farklı bir durum söz konusudur. Şems-i Tebrîzî'nin Mevlânâ'yı arayıp bulmasında olduğu gibi Ervâdî (ks)'nin de Şam'dan İstanbul'a kadar gelerek Gümüşhânevî'yi irşâd etmesi O'nun ileride Hâlidiyye Tarîkatı içindeki yerinin büyüklüğüne işaret etmektedir.

Ervâdî hazretleri, 1858 senesinde Şam'da vefat eder. Şeyhinin tavsiyesi üzerine Gümüşhânevî, O'nun vefatından sonra Abdülfettah Efendi'yi sohbet şeyhi ittihaz eder. Bu bağlılığını kendisi Cağaloğlu'nda, Ukarî (ks) de Üsküdar'da olduğu halde haftada bir defa karşılıklı ziyaretlerle devam ettirir. Gümüşhânevî, Hâlidî adabına riayet ederek, bu zatın vefatına kadar müstakil hareket etmekten sakınmış ve böylece Mevlânâ Hâlid (ks)'in İstanbul halifelerinde bulunmasını istediği en kıdemli halifeye uygun hareket etme esasına riayet etmiştir.

1864'de Abdülfettah Efendi'nin vefatına kadar tarikat neşrinden daha çok ilmî çalışmalarda bulunmuş, bütün eserlerini bu tarihe kadar tamamlamıştır.

1864'de başladığı haftalık sohbetlerde *Râmûzü'l-Ehâdîs'in* şerhedilmesi ve yorumlandırılması ile *Levâmiu'l-Ukûl* adlı eserini meydana getirmiştir. On altı yıl müritlerine Nakşibendiyye ve Hâlidiyye usûlü zikir tâlim etmiş ve Hatme-i Hace zikri icra eylemiştir.

Bu dönemden sonra artık irşat faaliyetlerine de hız vermiş, pek çok talebe yetiştirmiştir. İsimleri bir icazetname hacmine sığmayacak kadar çok olan eserini kendisi tetkik ve mütalâa ettiği gibi bazı talebelerine de bu eserlerin tamamından icazet vermiştir.

O'nun bu ilmî seviyeye gelmesinde etkili olan hocalarından Şehri Hafız Muhammed Emin el-İstanbulî ilk önce Abdullah-ı Mekkî (ks)'den hilâfet aldığı halde daha sonradan Ervâdî (ks)'den Hâlidî Tarikatı üzere irşad icazeti alan talebesi Gümüşhânevî (ks)'ye intisab etmiştir. Hocalarından bir diğeri de belirtildiği gibi Kürd Hoca diye meşhur olan Abdurrahman el-Harpûtî'dir.

Tarikat neşrine başladığında önceleri tekkeye fazla rağbet etmeyen Gümüşhânevî, Mahmud Paşa Medresesi'ndeki hücresi ile iktifa etmiştir. Müritlerinin sayısının çoğalması neticesinde müritlerinin ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelince ibadete kapalı ve metruk bulunan Fatma Sultan Camii tekke olarak kullanılmıştır. Halifelerinden Kastamonu'lu Hasan Hilmi Efendi'nin gayretleriyle beş vakit ibadete açık hale getirilen bu caminin bitişiğine Gümüşhânevî (ks) tarafından onaltı odalı bir ev ile bir de tekke yaptırılıp vakfedilmiştir. Ev ve tekke yapımından sonra Şeyh hazretleri buraya taşınmış, bu cami ve eklentileri zamanla "Gümüşhâneli Dergâh-ı Şerîfi" diye şöhret bulmuştur.

Osmanlı Devleti'nin en çalkantılı ve buhranlı bir devrinde yaşamış olan Gümüşhânevî hazretleri; tarikat anlayışı, tekkesi, irşat hususiyeti, sayısız müridi, padişahlar nezdindeki nüfûzu, tasavvuf, fıkıh ve hadise

dair eserleri ve dünyanın çeşitli bölgelerine gönderdiği yüz on altı halifesiyle günümüzde de halen canlılığını muhafaza eden bir tesir ve şöhrete sahiptir.

Gümüşhânevî'nin tarikat ve tasavvuf anlayışında ferdî planda kâmil insanlar yetiştirme hedefinin gözetilmesi yanında, sosyal hayatın da asla ihmal edilmediğini görüyoruz. Esasen O'nun tarikat faaliyeti ile ulaşmak istediği asıl hedef fikriyle, imanıyla, ahlâkıyla kemale ermiş, şuurlu müslümanların oluşturduğu ideal bir toplum ortaya çıkarmaktır. O'nun Bâb-ı Alî'nin tam karşısında yer alan, metruk bir camiyi ihyâ ederek, idare merkezine böyle yakın bir yeri tekke olarak seçmesi bu anlayışın bir tezâhürüdür. Toplumun istikametini tayin etmek, büyük ölçüde idarenin inisiyatifini ele geçirmeye bağlıdır. Gümüşhânevî hazretleri de ehemmiyetli bir mevkiyi tekke olarak seçmiş, devlet idaresine yön verici bir irşat siyaseti ile hareket etmiştir ki onun sosyal hayata tesirini bu gün bile hissetmek mümkün.

Kendi zamanında hem bir tekke, hem de bir "dârü'l-hadîs" hüviyeti kazanan dergahına Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülaziz, Sultan II. Abdülhamid ve daha bir çok devlet adamının zaman zaman gelerek sohbet ve derslerine iştirak etmeleri, müritleri arasında Arap Mehmed Ağa, Erkân-ı Harb livalarından Münib Bey, saray doktorlarından Emin Paşa, Reîsü'l-Ulemâ Tikveş'li Yusuf Ziyâeddin Efendi gibi zatların yer alması, O'nun ne derece etkili ve hürmet edilip sözü dinlenen bir şahsiyet olduğunu göstermektedir.

II. Abdülhamid ile hususî bir yakınlıklarının bulunduğu özel istişare ve toplantılarının olduğu da bilinmektedir.

Ziyâüddin hazretleri, o devirde yeni kurulmaya başlanan ve faizle çalışan bankalara bir alternatif olarak, müridlerinin ellerinde bulunan para, altın gibi menkul kıymetleri bir araya toplayarak bir yardım ve borç sandığı kurdurmuştur. Atıl vaziyette bulunan bu birikimler toplanarak ortak yardımlaşma ve yatırım amacıyla kullanılacak bir sermaye olmuştur. Bu onun ne kadar toplumsal meselelere duyarlı olduğunun bir göstergesidir.

Kapısının üzerinde:

"Nakşbendî Dergâhıdır bu makâm-ı dil-küşa
İşte meydân-ı muhabbet gel azîzim merhaba!"

yazılı olan "Gümüşhâneli Dergâh-ı Şerîfi" diye meşhur olan tekkesi, tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra 1942'ye kadar ibadethane olarak kullanıldı. 1857 senesinde yol yapımı gerekçesiyle yıktırılan cami ve tekkenin bugün sadece minaresinin tuğla enkazı ile; "Gümüşhâneli Sokağı" ismi hatıra kaldı. Arsası üzerinde ise, İstanbul Defterdarlığı bulunmaktadır.

İlmi sahada eserler telif eden Gümüşhânevî, aynı zamanda irşad faaliyetlerini yürütmüş, yeri gelince cihada katılmış, silaha sarılmıştır. Cihadın Kuranî bir emir yani farz olduğundan hareketle 93 Harbi diye bilinen Osmanlı-Rus savaşlarına iştirak ederek cephede bizzat çarpışmıştır. 1294 senesinde Trabzon, Gümüşhane, Erzurum yolu ile inatçı ve kahrolası

Rusya ile Allah'ın yardımını alan/savaşlarda galip olan Devlet-i Aliyye arasında yapılan Kars savasına gitti. Ramazan ayında Kars'tan Of'a döndü, orada birkaç gün, müderrisin-i kiramdan 70 kişiye hadis okuttu ve onlara ilm-i hadisten icazet verdi. Orada hadis, tarikat, feyz ve bereket neşretti. Gönüllü olarak gittiği bu savaşın kesintiye uğradığı bir ara Of'a gelerek tarikat neşrinde ve irşad hizmetinde bulunmuş, savaş başlar-başlamaz muharebe meydanına tekrar dönmüştür.

Gümüşhânevî'nin toplum hayatına, insanlara hizmet etmeye, sosyal faaliyetlere bu derece önem vermesi, biraz da müntesibi bulunduğu tarikatın hususiyetinden kaynaklanmaktadır. Nakşbendî Tarikatı, irşat faaliyetinde halkın içine karışmayı ve insanlara hizmeti ön planda tutan bir anlayışa sahiptir. Yani "bir lokma, bir hırka" gibi tarikatlara sirayet eden düşünceden tamamen uzaktır.

Bu tarikatın en önemli prensiplerinden biri de "**halvet der encümen**"dir. Bu prensip, toplum içerisinde meşru olan her türlü faaliyete iştirak ederek insanlara hizmet etmeyi, bütün bunları yaparken de kalben daima Allah(cc) ile beraber olmayı, yani "halvet" şuurunu muhafaza etmeyi ifade eder.

Gümüşhânevî hazretleri, talebelerinden birine verdiği icâzette şunları söylüyor:

-Bu aciz kula Cenâb-ı Hakk ikramlarda bulunmuş, onu itaatlerin en üstünü ile meşgul etmiş ve ibadetlerin en büyüğünde çalıştırmıştır ki o da şerefli ilmi talep etme işidir. Zira insan Allah Tealâ'nın rızasını istemekte, ihlas sahibi olduğu, çirkin olan gösteriş ve

desinlerden uzak bulunduğu zaman, ilâhî emirle mükellef olanlar arasında temâyüz eder ve şeref kazanır. Aksi halde ilim, sahibine vebal olur.

Kulluk ve yaradılış gayesinin Cenâb-ı Hakk'ın vahdâniyetine ermek olduğunu ifade eden Gümüşhânevî, kişiyi bu gayeye götüren sebeplerin başında ilmi görmektedir. Gerek meşrebi, gerekse tasavvuf ve tarikat anlayışı bakımından ilme ve ilim tahsiline ağırlık verilmesini isteyen Gümüşhânevî'nin eserleri, sohbetleri ve talebelerinin hususiyeti de bunu yansıtmaktadır.

Bütün eserlerini Arapça yazmış olması, Mısır'daki derslerini Arapça takrîri onun yazacak ve okutacak derecede Arapça'ya vukûfiyetinin dolayısıyla ilmî kudretinin delilidir. O günün ilim dili olarak Arapçanın kullanılması bunda etkili olmuştur.

Vasiyetlerinde "amelleriniz, tahsiliniz ve ahlakınızla âlim olup, insanlara seviyelerine göre hitap ediniz. Âlimlerin zalim ve inatçılarından olmayınız. Daima müzakere, Hakk ve hakikati izhar için ilminizi ve araştırmalarınızı artırınız." diyen Gümüşhânevî (ks), bu konudaki hassasiyetini göstermektedir. Kendisi de ilme ve ilmî araştırmalara büyük önem vermiş, ömrünün yirmi sekiz senesini telif hayatına vakfetmiş nice geceleri uykusuz geçirip, durup dinlenmeden çalışmıştır.

Halifelerinden Kastamonu'lu Hasan Hilmi Efendi (ks) bir defasında altı ay boyunca geceleri hiç uyumadığını anlatarak şöyle demektedir: "Çok uzun süren bu dönem içerisinde, öğleye az bir zaman kala

kıbleye karşı döner, başına bir havlu örterek uyumaya çalışırdı. Böyle yaparken de her defasında çevresindekilere, "öğle ezanına az bir zaman kala beni uyandırın" diye tenbih ettiği halde her defasında kendiliğinden uyandığı için O'nu uyandırmak hiç kimseye nasip olmamıştır."

Gümüşhânevî (ks) tekkesinde kurduğu yardımlaşma ve yatırım sandığında biriken sermaye ile büyükçe bir matbaa satın alarak, ilmî eserlerin ilim erbabına bedelsiz ve hediye usulü dağıtılarak, ilmin daha verimli ve yaygın hale getirilmesine gayret göstermiştir. Aynı sermayeden tahsis edilen beşyüzer altınlık vakıflarla İstanbul, Bayburt, Rize ve Of'ta onsekizbin ciltlik dört ayrı kütüphane tesis edilerek ilmin Anadolu'da da yayılması temin edilmeye çalışılmıştır.

Tekkeler zamanın şartları ve imkânları dâhilinde sosyal hayata yön veren çeşitli faaliyetleri tarihin her döneminde gerçekleştirmişlerdir. Ancak Gümüşhâneli Dergâhı'nın toplumun ihtiyaçlarına ve zamanın şartlarına hitap eden böyle verimli bir metodla, ilmî, iktisâdî ve sosyal gayeleri hedef alan bir usul ile ortaya çıkması takdire şayandır.

İlme ve Sünnet-i Seniyye'ye uymaya ayrı bir önem verdiği görülen Gümüşhânevî'nin ikinci büyük hususiyeti, tekkesinde hadis ilmine ağırlık vermesi ve hadis ilmi ile meşgul olmayı tarikatının bir rüknü haline getirmiş olmasıdır.

Alfabetik sıraya göre yazmış olduğu *Râmûzü'l-Ehâdîs* adlı Hadis kitabından, haftanın iki günü, çoğu

defa sorulu-cevaplı ders takrir eden Gümüşhânevî ömrü boyunca yetmiş defa bu usulle *Râmûz*'u hatmettirmiştir. Kendisinden okuyup icazet alanlar da aynı usule riayet etmişlerdir. Bu silsilenin en son halifelerinden Mehmed Zâhid Kotku (Rh.a) İskender Paşa Camii imamı iken burada *Râmûz* okutarak, bu geleneği günümüze kadar devam ettirip getirmiştir.

Hadis ilmine yaptığı hizmetlerden dolayı "Muhaddisîn-i Rûm", "Hâtimetü'l-Muhaddisîn" gibi unvanlarla da anılan Gümüşhânevî'nin bu gayretleri meyvesini vermiş ve Gümüşhâneli Dergâhı bir Dârü'l-Hadîs hüviyetine bürünmüştür. Bu çalışmalar, Gümüşhaneli Dergâhı'nda icazet almış, yüzlerce hadis âliminin yetişmesine, bir çoğunun "Huzur Dersleri" mukarrir ve muhataplığına, bazılarının da Safranbolu'lu İsmail Necati Efendi ve Dağıstan'lı Ömer Ziyâeddin Efendi hazretleri gibi Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medresesi hadis ve hilâfiyyat dersleri müderrisliğine kadar yükselmelerine sebep olmuştur.

Eserleri

Oflu Yusuf Sevki Efendi'nin yazmış olduğu risalede şöyle denilmektedir: zâhir ve bâtın ilimlerinde zü'l-cenaheyn, yaşadığı asrın biriciği ve zamanın teki, bütün ilimlerde kaynak olan, aranan, istenen eserlerin müellifi, özellikle hadis ve tasavvuf alanında yazmış olduğu eserlerin sayısı 53'e ulaşan, önde gelen ve faziletli kimselerin sığınağı, muhakkiklerin özü, müdakkiklerin örneği, ilmiyle âlim, kâmil zühdüyle

muttaki, kâmillerin reisi…"[30] Burada 53 eserden bahsedilmektedir; ancak tespit edebildiğimiz eserler aşağıya çıkarılmıştır.

Hadis öğretimine önem veren, hadise dair eserler kaleme alan Gümüşhânevî, tasavvuf tarihi içinde köklü bir geleneğin sürdürücülerinden biri olmuştur. Onun bu yönü en azından hadis sahasında verdiği eserlerin hacmi bakımından, seleflerinin çoğundan daha belirgindir.

1- **Camiu'l-Usul fi'l-Evliya ve Envaihim.** Kenarında **Istılahatı Sufiyye ve Fevaidi Saire** mevcuttur. İstanbul ve Mısır baskıları vardır. Türkçe tercümesi de basılmıştır. Tasavvufa dair temel bir eserdir.

2- **Camiu'l-Mutun fi Hakki Envai's-Sıfati'l-İlahiyye ve'l-Akaidi'l-Maturidiyye ve Elfazi'l-Küfri ve Tashihi'l-Amali'l-Acibiyye** Ehli Sünnet itikadı olarak Türkçeye tercüme edilmiştir.

3- **Mecmuatu'l-Ahzab ve'l-Evrad**. Dualara, zikirlere, virdlere dair geniş ve mükemmel bir tasniftir.

4- **Ramuzu'l-Ehadis ala Tertibi Hurufi'l-heca**. Muteber hadis külliyatıdır. Çeşitli baskıları mevcut olup, Türkçe tercümesi vardır.

30-Risâletün fî menâkıbı es-Seyh el-Hâc Ahmed Ziyâeddin el-Gümüshânevî kuddise sirruh, Ter: Hür Mahmut Yücer, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, s.222

5- **Levamiu'l-Ukul Şerhi Ramuzu'l-Ehadis**. Ramuzu'l Ehadisin Arapça şerhidir. Çeşitli baskıları vardır.

6- **Garaibu'l-Ehadis.** Çeşitli baskıları mevcuttur.

7- **Hadis-i Erbain.** (Kırk Hadis) Süleymaniye Kütüphanesinde bir nüshası vardır.

8- **Necatü'l-Gafilin.** Çeşitli baskıları vardır.

9- **Ruhu'l-Arifin ve İrşadü't-Talibin**. Tasavvufla ilgili olup Türkçe tercümesi vardır.

10- **Camiu'l-Menasik ala Ahseni'l-Mesalik**
11- **Netayicu'l-İhlas fi Hakki'd-Dua**
12- **Zübdetü'l-Akaid ve Nuhbetü'l-Fevaid**
13- **Usulu't-Turuku'l-Aliyye.**
14- **Acaibu'n-Nubuvve ve Dekaiku'l-Velaye**
15- **Nasiku'l-Hac**
16- **Ravhatu'l-Arifin**
17- **Fazailu'l-Cihad**
18- **Müstağni'ş-Şuruh mine't-Tasnif**
19- **Kitabu'l-Abir fi'l-Ensar ve'l-Muhacir**
20- **Letaifu'l-Hikem**
21- **Risale fi't-Tasavvuf**
22- **Esraru't-Tarik**
23- **Levamiu'l-Fusul**
24- **Mülhakatu Garaibi'l-Ehadis**
25- **Mütemmimatu Camiu'l-Usul**
26- **Risale fi'l-Muhacere**
27- **Devau'l-Muslimin**

Hadise dair eserlerinden ilki ve en önemlisi adı geçen *Râmûzü'l-Ehâdîs'tir* Kendi ifadesiyle az sözle çok mana veren veciz ve âlimlerce muteber bir kısım hadisleri bir araya getirip yazdığı bir eserdir.

Levâmiu'l-Ukûl adlı eseri ise *Râmûz* 'un şerhidir. Bunlar dışında hadisle alakalı *Acâibü'n-Nübüvve, Letâifü'l-Hikem, Hadîs-i Erbaîn* adlı üç eseri daha vardır.

Gümüşhanevi'nin tasavvufî yorumlarını ihtiva eden hadisle ilgili eserleri ile tasavvuf ve kelâma dair eserleri dünyanın dört bir yanına dağılarak İslam dünyasındaki ilim adamlarının el kitabı olma hüviyeti kazanabilmiştir.

Tasavvufî Şahsiyeti

Gümüşhanevî hazretlerinin tarikat silsilesi şöyledir. Rasulullah(sav), Hz. Ebu Bekir es-Sıddik, Hz. Selmani Farisi, Hz. Kasım Muhammed bin Ebubekir, İmamı Cafer es-Sadık, Beyazidi Bestami, Ebu'l-Hasen el-Hakani, Ebu Ali el-Farmedi, Hace Yusuf el-Hamedani, Hace Abdulhalik el-Gücdevani, Hace Arif Rivgiri, Hace Mahmud Encir Fağnevi, Hace Ali er-Ramiyteni, Hace Muhammed Baba Semmasi, Seyyid Emir Külal, Şah Muhammed Bahaüddin Nakşıbend, Hace Alaüddin Atar, Şeyh Yakub Çerhi, Hace Ubeydullah Ahrar, Şeyh Muhammed Zahid, Mevlana Derviş Muhammed, Mevlana Hecegi-i Semerkandi, Mevlana Muhammed Bakibillah, İmamı Rabbani Ahmed el-Faruki, Mevlana Muhammed el-Masum, Mevlana Seyfüddin Arif,

Mevlana Nur Muhammed Bedvani, Mevlana Şemsüddin Habibullah, Mevlana Abdullah Dehlevi, Şeyh Halid Ziyaüddin Bağdadi, Şeyh Ahmed ibn Süleyman el-Ervadi.

Kendinden sonra ise sırasıyla silsile şöyle devam etmiştir. Kastamonulu Hasan Hilmi Efendi, Safranbolulu İsmail Necati Efendi, Dağıstanlı Ömer Ziyaüddin Efendi, Tekirdağlı Mustafa Fevzi Efendi, Serezli Hasib Efendi, Kazanlı Aziz Efendi, Bursalı Muhammed Zahit Koktu Efendi şeyhlik yaparak irşad vazifelerini yürütmüşlerdir.

Yazlarını Beykoz'daki Yûşâ tepesinde çadır kurarak geçirirdi. Nakşbendiyye ve Hâlidiyye usulü gereği halvete çok önem verir, Zilhicce ve Recep aylarında senede iki defa halvete girerdi. Müridlerinden girmek isteyenlere de bu aylarda halvet yaptırırdı.

Yatarken ayak uzatarak uyumayı edebe aykırı saydığı için hiç bir zaman ayak uzatarak uyumamıştır. Bir defasında, hasta yatağında baygın bir şekilde dört büklüm yatan Gümüşhânevî (ks)'nin tedavisi için gelen doktor tarafından, ayakları uzatıldığında, kulaklarının ucuna kadar utancından kıpkırmızı kesilmiş, gözlerini hafifçe açarak, "bir de beni Rabbım'ın huzurunda ayak uzatma suçu ile başbaşa bırakmayın" diyerek ayaklarının toplanmasını istemiştir.

Gümüşhânevî hazretleri, az yemek, az uyumak ve az konuşmak gibi prensipleri içeren zühd ve takva dolu bir hayatı benimsemişti. Misafirsiz sofraya oturmazdı. Bütün nafile oruçları tutardı. Haftada iki defa müridleriyle topluca Hatme-i Hâce zikri icrâ

ederdi. Salı geceleri zikirden sonra yetmiş bin kelime-i tevhid zikri yaptırmayı adet haline getirmişti.

Kerametleri zahir olan, Gümüşhânevî hazretleri, ihvânına nasihatlerinde her zaman şunu tekrar ederlermiş:
"Kimsenin sakalına, bıyığına, tarikine, sigarasına karışmayın."

Müridlerinden iki kişi bir gün yakınlarındaki bir Mevlevi tekkesinde ayin seyretmeye karar verirler. Akıllarına Gümüşhane'li hazretlerinin tenbihi gelir ama nasıl olsa biz kimsenin işine karışmayız, diyerek giderler. Bir ara birisinin gözüne Mevlevi şeyhinin gür bıyıkları takılır, gittikçe zıddına gitmeye başlar ve nihayet dayanamaz arkadaşının kulağına eğilerek hafif bir sesle "bu adam kızılbaş mıdır nedir?" der. O anda mevlevî şeyhi onlara gözlerini öyle bir diker ki az daha sıkıntıdan göğüsleri patlayacak olur. Derhal kendilerini dışarı atar dergâhın yolunu tutarlar. Karşılarına çıkan Gümüşhane'li hazretleri: "Adam öyle bir gözlerini dikti ki... diker ya... Ben size demedim mi ki kimsenin âyinine, bıyığına karışmayın diye tekdîr eder ve ruhî sıkıntıyı da onlardan giderek merhamet buyururlar.

Bayram ve kandil gecelerini, müridleriyle birlikte sabahlara kadar zikir, fikir, tekbir, tehlil ve tahmidle geçiren Gümüşhânevî (ks) ömrünün son on sekiz yılını bayram günleri hariç oruçlu geçirmiştir.

Lüzumsuz sözlerden hiç hoşlanmaz, boş vakitlerini ve çoğu gecelerini, ilim ile meşgul olarak geçirirdi. Sabah namazından sonra işrak vaktine kadar ve yatsı namazından sonra mecbur kalmadıkça dünya kelamı

konuşmazdı. Kendisine yakın olanlarca rivayet edildiğine göre, yatağa gireceği zaman, mutlaka "Yâ-Sîn" suresini okumayı adet edinmişti. Kendisi okuyamayacak kadar bitkin olduğu zaman birisine okutup dinlerdi.

Şemâili

Gümüshânevî'nin önde gelen halîfelerinden Oflu Yusuf Sevki Efendi yazmış olduğu menakıpta şeyhini şöyle tarif eder: "Allah sırrını takdis etsin orta boylu, bütün organları denge ve güzellikte yerli yerince, mükemmel, yaratılıştan mutedil ve münasipti. Gözlerde heybetli, kalplerde muazzam ve mükerrem idi. Yüzü nurunun kemalinden ve görüntüsünün güzelliğinden karanlık gecedeki dolunay gibi parlıyordu. Rengi parlaktı. Alnı geniş, hilal gibi kasları, birbiri ile bitişmek ve bir araya toplanmaksızın sıkı idi. Yani kasları uzuna yakın, gür, burnunun üzerinde ve alnının ortasında bitişmeksizin yayılmıştı. Fakat ağarmış ve parlak bir haldeydi. Rabbin rızasına muhalif bir şey gördüğünde kızar ve arasından bir damar çıkardı. Burun ucu fazla yüksek olmamakla birlikte burun delikleri güzel bir genişlikteydi.

Yanakları düz, elmacık kemikleri yüksek/çıkıntılı değildi. Ağzı ve burnu kokmaz, dişleri beyaz olup ön dişleri seyrek ve parlaktı. Ayakları su aktığında üstünde tutmayacak derecede pürüzsüzdü, bilakis su hızlıca akardı. Ayak tabanı yüksekti.

Yavaş, yumuşak, vakar ve sekînetle yürürdü. Yanında asa taşırdı. Ondan yaratılış ve ahlak olarak daha güzelini ve benzerini görmedim. Onun mislini göreni de görmedim. Hatta çok sayıda mütekaddiminden meşayih, evliyâ ve kutup menakıbı okudum. Ondan sîret ve verâ bakımından daha güzelini görmedim."

On sekiz yıl boyunca, oruç tutulması haram olan günler dışında ki günleri oruç tuttular. Yatsı namazından sonra konuşmayı sevmezlerdi. Yatsı abdestiyle sabah namazını kılarlardı. Gayet kanaatkâr yaşarlar çok zaman katıksız ekmekle yetinirlerdi. Eline geçen parayı fakirlere dağıtırlardı.

Geceleri zikir ve ibadetle meşgul olurlar, gündüzleri talebe yetiştirmekle uğraşırlardı. Kaylule vakti oturdukları yerde yüzlerine havlu örterek biraz kestirmek suretiyle uyku ihtiyaçlarını giderirlerdi.

Son zamanlarında yaşı çok ilerlediği için vücudunda zayıflık hâsıl olmuştu. Bir şeye dayanmadan oturamıyor, asasız yürüyemiyordu. Konuşmasını ise ancak sohbetlerine müdavim olanlarla, konuşma tarzına alışık olanlar anlayabiliyordu.

Bütün mecalsizliğine rağmen, gözünden fışkıran feyz nuru, yüzünde parlayan müşâhede-i cemâl tecellîsi müritleri üzerinde aynı şekilde aşk, vecd, ızdırap ve hararet meydana getiriyordu. Ömrünün sonlarına doğru görenlerden nakledildiğine göre şemaili şu şekildeydi:

Dengeli ve uzuna yakın orta boylu, yanakları kırmızı, beyaz yüzlü, geniş alınlı, orta kısmı hafifçe yüksek çekme burunlu, çatık kaş ve açık alınlı, sağ ve sol gözünün altında birer siyah ben bulunan yuvarlak yüzlü, siyah ve iri gözlü, başı devamlı tıraşlı ve beyaz sakallı bir zat idi. Başlarına Nakşî tacı ve beyaz imame sarar, beyaz cübbe, hırka ve uzun entari giyerlerdi. Ayağında devamlı ayakkabı bulunur, siyah renge hiç rağbet etmezdi. Yazları beyaz, kışları da yeşil renkli elbise giymeyi tercih ederlerdi. Sadeliğe riayet ederlerdi.

Seyahatleri ve Evliliği

Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî hazretleri, ömründe iki defa hacca gitti. Birinci yolculuğunda İskenderiye ve Mısır'a uğradı. Buradaki enbiyâ ve evliyâ kabirlerini ziyaret etti. Bir buçuk ay süren bu ziyaretinde Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin sohbetiyle şereflenenlerden Küçük Aşık Efendi ile sohbette bulunmuşlardır. İlk haccından sonra altmış üç yaşında iken Şeyhü'l-Harem-i Nebevî Mehmed Emin Paşa'nın kızı Havva Seher Hanım'la evlenmiştir. Hanımı kendisinden onsekiz sene sonra vefat etmiştir.

İkinci hacc yolculuğuna ailesiyle beraber çıkmış, Mekke ve Medine'de pek çok kişi ile görüşmüştür. Bunlardan bazılarına hadis okutmuş, bazılarına da tarikat telkininde bulunmuştur. Hacc dönüşünde Mısır'a uğramış ve burada üç yıldan fazla kalmıştır. Bu süre zarfında Tanta, Kahire, Nâsıriyye, Câmiu'l-Ezher

ve Seyyidinâ Hüseyin camilerinde *Râmûz* okutmuş, beş kişiye de tarikat hilâfeti vermiştir.

Vefâtı

Gümüşhânevî hazretleri 7 Zilkade 1311/13 Mayıs 1893 senesinde sabahleyin saat on sularında ansızın gözünü açıp "Hepsini isterim Ya Kibriyâ'!" diyerek dâr-ı bekâya irtihal eylemiştir. Yine Hüseyin Vassaf'ın tanıklığıyla o gün İstanbul adeta bir matem havasına bürünmüştür. Mübarek naaşları binlerce kişinin katılımıyla Süleymaniye Cami-i Şerifi'ne nakil olunmuş, Kanuni Sultan Süleyman merhumun türbesi bitişiğindeki kabre defnolunmuştur. Yanlarındaki kabirde zevceleri Havva Seher Hanım yatmaktadır.

Vefatı üzerine halifelerinden irfan ehli Kolağası Fevzi Efendi şu tarih beytini söylemiştir:

"Söyledi Fevzî mücevher tarihi feryâd idüp Fahr-ı bezmim mürşidim pîrim efendim el-firâk"

Yani: "Fevzi, feryad ederek bu mücevher gibi tarihi söyledi: Zamanımın övünç kaynağı, mürşidim, pirim, efendim. Ah ayrılık!"

Bu beytin ikinci mısrası ebced hesabı ile vefat yılı olan hicri 1311 yılına tekabül etmektedir.

Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevî Hazretlerinin Süleymaniye Camii Şerifi avlusunda, Kanûnî Sultan Süleyman Türbesi'nin, kıble duvarına bitişik, demir

parmaklıklarla çevrili makberinin, mezar taşı kitabesi aynen şöyledir:

“Nazar kıl çeşm-i ibretle, makâm-ı ilticâdır bu!
Erenler dergâhı, bâb-ı füyûzât-ı Hüdâ’dır bu!
Ziyâüddîn-i Ahmed, mevlidi anın Gümüşhâne,
Şehir-i şark-u garbın, mürşid-i râh-ı Hudâdır bu!..
Muhakkak ehl-i Hakk ölmez, ebed haydır bil ey zâir!
Saray-ı kalbini pâk eyle bâb-ı evliyâdır bu!
Şu’a-ı dürr-i vahdet, menba’-ı ilm-i ledünnîdir.
Mükemmil vâris-i şer’-ı Mahammed Mustafâ’dır bu.
Hilâfet müddetinden, “ircii” vaktine dek Hakk’a,
Tarîk-i Hâlidî’yi neşr eden, Hakk-reh-nümâdır bu.
Oku bir ihlas ile bir Fatiha, kalbinde daim tut
Cilâ-yı ruhdur zikri, mürîdana gıdâdır bu!”

Sene 1311, 7 Zilka’de (13 Mayıs 1893, Pazartesi saat: 10.00)

Ayak ucundaki taşta ise şunlar yazılıdır:

Muhaddisin-i Kiramdan Fahrül-Meşayıh Gümüşhaneli Ahmet Ziyaüddin Efendi Hazretlerinin ruhu mukaddeslerine el-Fatiha…

Yanı başındaki kabirde yatan muhterem zevcelerinin mezar taşında da devrin önemli şairlerinden Muallim Naci merhumun şu beyti yazılıdır:

“Hak perestim, arz-ı ihlas ettiğim dergah bir
Bir nefes ayrılmam tevhidden Allah bir”

Yani: “İhlâs arz ettiğim kapı birdir, Allah’ın kuluyum. Bir nefes tevhid ehli olmaktan ayrılmadım, Allah birdir.”

Ayak ucundaki taşta ise: "Muhaddisini Kiramdan Kutbu Rabbani ve arifi Sübhani gavsul-vasilin Gümüşhanevi el-Hac Ahmed Ziyaüddin Efendi Hazretlerinin zevce-i tahiresi ve Şeyhul Haremi Nebevi Hacı Emin Paşa kerimesi Tacul-Muhadderat Hace Seher hanım ruhuna Fatiha." diye yazar.

Halîfeleri ve Tesiri

Hâlidiyye'nin Ziyâiyye kolu'nun pîri ve müessisi olan Gümüşhânevî (ks), pek çok eser kaleme alan bir müellif-mutasavvıf olduğu kadar, yüzden fazla kişiye de hilâfet tâcı giydiren bir mürşiddir.

Bir milyondan fazla müridi bulunan Gümüşhânevî'nin tesir sahası yalnızca İstanbul'la sınırlı değildi elbette. O, dünyanın çeşitli bölgelerine de halifelerini göndererek etkinliğini artırmış, müslümanların uyanmasına ve İslam'ın ihyasına büyük gayret sarfetmişti.

İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun çeşitli yerlerinde, Kazan'dan Komor Adaları'na, Mısır'dan Medine'ye Çin'den Afrika'ya kadar olan geniş bir saha içerisinde ismini, ilmini, tarikatını ve tasavvufî düşüncelerini halîfeleri devam ettirmiştir.

Komor Adalarında da faal bir Gümüşhânevî Dergâhı'nın bulunduğu 1976'da İstanbul'da tertip edilen İslam Ülkeleri dışişleri bakanları toplantısına katılan Komor Adaları dışişleri bakanı tarafından Mehmed Zâhid Kotku (Rh.a) hazretleri'ne bildirilmiştir.

Gümüşhânevî'nin büyük değer verdiği halifelerinden **Lüleburgaz'lı Muhammed Eşref Efendi** Pekin'e gönderilmiştir. Oradan dönerken Pekin'li müslümanlar II. Abdülhamid adına bir üniversite yaptırmaya başlamışlardır. Bu Hoca Efendi'ye bundan sonra Çin'li Hoca denilmiştir.

Gümüşhânevî (ks) II. Hac yolculuğu dönüşünde Mısır'a uğramış orada üç yıl kalmıştır. Bu müddet zarfında yetiştirdiği kişilerden; Mısır Müftüsü Muhammed b. Salim Tamum el-Menûfî, eş-Şeyh Cevdet, Seyyid Muhammed b. Abdürrahim et-Tantâvî, eş-Şeyh Mustafa b. Yusuf es-Sa'dî, Şeyh Rahmetullah el-Hindî olmak üzere beş kişiye de tarikat hilâfeti vermiştir. Tanta'da halen faal bir Gümüşhaneli Dergâhı bulunmaktadır. Bugün bu vazifeyi ise Ezher Üniversitesi Tefsir Profesörü ve Usulü'd-Dîn Fakültesi Dekanı olan **Cûde Ebu'l-Yezîd el-Mehdî** adında bir zat devam ettirmektedir.

Gümüşhânevî'nin halifelerinden **Ahmed Ziyâüddîn Efendi**, imamlıkta iken yaş haddinden emekli olmuş, Medine'de kırk sene mücavir kalmış, hizmetlerde bulunmuştur.

Zeynullah el-Kazânî, Gümüşhânevî'nin Kazan ve Kafkasya'da tarikat neşrine memur ettiği halifelerindendir.

Muhammed Zâhid el-Kevserî'nin **babası Hasan Hilmi b. Ali el-Kevserî** (k.s.) Düzce'de yıllarca *Râmûz* ve *Garâib* okutmuştur. Düzce'nin ileri gelenleri tarafından yaptırılan Yeni Cami bitişiğindeki medresede müderris olarak ders okutmakta iken

Gümüşhânevî'nin emri üzerine bu medresenin yanına 1892'de bir tekke yaptırdı. 1926'da vefatına kadar otuzbeş sene burada hizmet etti.

Halifelerinden Ünye'li **Yusuf Bahri Efendi** 1869'da Gümüşhânevî'den icazet almıştır. Ünye Sadullah Bey Medresesi'nde müderrislik yapmış, 1872'de Ünye Müftülüğü'ne tayin olmuş, hem ilim hem tarikat neşrine çalışmıştır.

Nallıhan'lı **Hasan Ziyâüddin Efendi**, 1886'da seyr-u sülûkunu tamamlayarak hilâfet icâzeti almıştır. Memleketi Nallıhan'a giderek Hacı Mehmed Ağa Medresesi Müderrisliği'ne tayin olmuş, burada bir taraftan ders okuturken bir taraftan tarikat neşrine çalışmıştır.

Ankara'lı **Ahmed Hilmi Efendi**, Gümüşhânevî'den hilafet aldıktan sonra, İzmit'te Fevziye, Taşçılar Başı ve Yeni Cuma camilerinde ifa ettiği imameti sırasında, haftada iki gün salı ve cuma günleri yatsı namazından sonra Hatme-i Hâce yaptırmıştır. Tarikatı yaymak hususunda büyük gayreti görülmüştür.

Yarım asırdan fazla Tarsus muhitinde ilim, ahlak ve edep dağıttığı söylenen **Hamza Efendi** de Gümüşhânevî'nin halifelerindendir. 1955'de vefat etmiştir.

Gümüşhânevî hazretlerinin halifelerinden biri de eski Bayramiç Müftüsü **Çırpılar'lı Ali Efendi'dir**. 1863 yılında doğmuş, Gümüşhâneli Dergâhı'nda yetişmiş, hilâfet almıştır. Köyüne dönerek orada bir cami ile 24 odalı bir medrese inşa ederek tâlim-terbiye, tebliğ ve

irşat hizmetlerinde bulunmuştur. 1910'larda açtığı medresesindeki irşat faaliyeti 1924'de medreseler kapatılıncaya kadar sürmüştür.

Gümüşhâneli Dergâhı son şeyhi Mahmud Es'ad Coşan Hoca Efendi'nin babası Halil Necati Efendi'yi 17 yaşlarında iken dedesi Molla Abdullah Efendi Çırpılar'lı Ali Efendi'nin bu medresesine getirip yerleştirmiştir.

Mahmud Es'ad Coşan Hoca Efendi'nin Büyük Dedesi Molla Abdullah Efendi, Halil Necati Efendi'nin babasını da diğer iki kardeşiyle beraber İstanbul'a getirmiş, Fatih Medreseleri'ne yerleştirmiş ve kendisi de Gümüşhânevî'ye intisab eylemiştir. Gümüşhânevî hazretleri **Molla Abdullah Efendi'yi** çok severlermiş. Hatta bir kere "sen benim oğlum ol" diye iltifat eylemiştir.

Molla Abdullah Efendi, Çırpılar'lı Ali Efendi ile karşılaşınca elini öpmeye davranır o da mukabele ederek onun elini öpmeye çalışırmış. Molla Abdullah Efendi'nin küçük kardeşi Molla Hüseyin Efendi de Çırpılarlı Ali Efendi'ye intisap eylemiştir.

Çırpılar'lı Ali Efendi, İstiklal Savaşı sırasında Bayramiç yöresinin Kuvâ-yı Milliye temsilcisi olarak görev yapmıştır. Bir ara Bayramiç Müftülüğü görevinde de bulunan Ali Efendi 1947 yılında 82 yaşlarında iken vefat eylemiştir.

Gümüşhânevî'nin halifelerinden biri de Karadeniz Bölgesi'nin irşadı ile görevlendirilen "Şeyh Efendi" diye bilinen Osman Niyâzî Efendi'dir (1828/1909).

Nakşî halifesi olarak Varda'ya (bugünkü adı Rize İkizdere'nin Nahiyesi olan Güneyce) dönen Şeyh Efendi, Varda büyük Camii Medresesi Müderrisliği ve caminin imamlığını üstlenir. Burada bir müddet kalır. Ardından Varda'nın Kolekli (Kurtuluş) Mahallesi'ne geçer. Burada bir cami-tekke inşa edilir. 1909 tarihinde vefatına kadar 14 yıl burada hizmet eder. Gümüşhânevî'nin vakıf kütüphanelerinin mütevelliliğini de yapmış olan Şeyh Osman Niyâzi Efendi, Rize Güneyce'deki bu tekkede, sağlığında kendisinin de kullandığı bir vakıf kütüphane tesis etmiştir.

Bunlardan başka Ziyâiyye'yi kendi beldelerinde neşreden bazı halifelerini de yalnızca isimleriyle anabiliriz. Şam'da Yusuf en-Naşuki (1318/1900), Kırım'da İsmail el-Kırımî, Erzincan'da Hasan el-Erzincanî, Mahmud el-Bosnevî, Adapazarı'nda Mustafa el-Kürdî el-Harputî (1328/1910), Düzce'de Hasan Hulusi Efendi, Of'ta Huccetü's-Sâlikîn müellifi Yusuf Şevki el-Ofî başta gelmektedir.

Hayatı, eserleri, fikirleri, tarikat anlayışı, irşad hizmetleri ve halifeleriyle dünden bugüne etkin bir şahsiyet olan Gümüşhânevî, derin izler bırakmıştır. Halen ülkemiz içinde ve dışında milyonlarca müntesibi bulunmaktadır.

Gümüşhanevi dergâhı daha sonraları da sosyal hayatta oldukça tesirli olmuştur. Gümüşhane dergâhının son dönem şeyhi Mehmet Zahid Kotku döneminde siyasete de oldukça tesir etmiş, bir dönem birçok bakan bu dergâhın manevi ikliminden beslenmiştir.

Mektûbu

Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî hazretleri Mısır'da ikamet ettikleri sırada halifesi Hasan Hilmi Efendi (k.s.)'nin şahsında bütün müridlerine hitap eden mektubunda şeriat, tarikat, hakikat ve ma'rifetin on makamını, "usûl-i aşere" prensibi içerisinde izah etmektedir.

Tarikattan olan on makam:

1. Tevbe ve inâbe ile bir şeyh-i kâmilden el almak, teslimiyet ve inkiyad,
2. Müridlik ve şeyhliğin şartlarını bilip, itirazı terkederek, sohbet ve hizmete devam etmek,
3. Havf ve reca arasında doğruluk, ihlas ve tevekkül duygusu ile muahedeye riayet etmek, irade ve maksadda müstakim olmak,
4. Kişiyi boşuna övünmeye sevkeden süs ve debdebeyi terketmek ve temizliğe dikkat göstermek.
5. Sıhhat ve tefekkür ile vukûf-ı kalbî, zikr-i dâimî ve rabıtaya devam etmek.
6. Nefs ve şehveti kırarak, ahlakı güzelleştirmek, çok ibadet ve taatle Allah'a yaklaşmaya çalışmak.
7. Rahat ve huzur veren şeylerden uzak bulunarak, seyr-ü sülûk ve uzleti ihtiyar etmek.
8. Nefs, şeytan, heva ve havatırı yok etmeğe gayret göstermek.
9. Tevazu, şükür ve kanaata sahip olmak.
10. Murâkabe, muhâsebe, muâyene, tefekkür ve basîreti elde etmek.

Vasiyetleri

- En az on kişi bir araya gelindi mi, akşam ve sabah Hatme-i Hâce icra edilmeli, mümkünse Kur'ân'ın tamamı, üç de biri okunmalı cüz yok ise hatimsiz toplu zikir yapılmalıdır. Daima rabıta ve huzûr me'allah'a riayet ederek, tazarru ve niyazı elden bırakmamalıdır.
- Yiyecek ve içecekleri helalinden, huzur, rabıta ve sünnetlerine göre yemeye dikkat etmelidir.
- Belde ahalisine, ana-babaya, sair dostlara hased ve nizâ edilmemelidir. Çünkü tasavvufun ilk başlangıcı, mahlukâtı incitmekten sakınmaktır.
- Günlük vird ve zikirleri, aynen yerine getirerek, bilhassa mübarek gün ve geceleri ihyâya gayret etmelidir.
- Tarikat ehli olan kimse, def'i kabz için evliya kabirlerini ziyaret etmeli, üstadının sohbet ve ziyaretine devam etmelidir. Çok zikir ve muhabbet üzere rabıtaya devam etmeli tasavvuf kitaplarını okumalıdır.
- Uyku ve fetreti uzaklaştırmak için, önce zikir mahallini değiştirmeli, râbıta kurup, üstâdına mektup yazmak suretiyle istiâze ederek, zikirde fütûrun giderilmesine çalışılmalıdır.
- Musâfaha, cemaat, sabır, şükür ve kanaate devamla, vakitlerin, şehirlerin ve mahlûkatın ihyasına çalışılmalı, ibadetlerde sabr-u sebât gösterilmelidir.

Sözlerinden

- Muhabbetin dört çeşidi vardır: Allah'ı sevmek, Allah'ın sevdiklerini sevmek, Allah için sevmek, Allah'la beraber sevebilmek.
- Aşk, bütün his, irade ve düşüncelerden sıyrılarak yalnız Allah'a büyük bir iştiyakla yönelmek, mal, evlat, dünya ve her türlü alakadan koparak, Hâlık'a hasret duymaktır.
- Günahlardan kurtuluşun en kestirme yolu, muhabbetullah ve cemalullah'a aşk ve şevk ile bağlanmaktır. Bu ise çok ibadet etmek, istiğfar etmek, ölümü ve cehennem ateşini çok düşünmek, gecelerini ibadetle ihyâ etmek, mahlukâta şefkat göstermek, hüsn-i zan beslemek, şehvet, kin ve kötü fikirlere karşı sabretmekle elde edilir.
- Sağa-sola bakmak nasıl kalbin gücünü parçalayıp zayıflatıyorsa, gözleri kapamak da, aksine kuvvet ve ferahlık verir.
- Kim ki gözünü haramdan sakınır, nefsini şehvetten korur, bâtınını murâkabe ile ma'mûr hale getirir ve helal rızıkla beslenirse, firasetinde yanılmaz. Fakat firaset, bedende nefsin hakimiyeti ile değil, Cenâb-ı Hakk'ın nuru ile bakabilme hassasını kazanmakla elde edilen bir haslettir.
- Tarikatların muhtelif prensipleri, usulleri vardır. Ama bütün tarikatlarda müşterek olan husus, temel esas hizmettir. İnsan hizmet ettikçe himmete mazhar olur, izzet bulur ve iki dünya saadetine erer.

Nasihatleri

- Mahviyet ve tevâzu icâbı, kendinizi daima câhil ve avam addediniz.
- Amelleriniz, tahsilleriniz ve ahlakınız bakımından âlim olunuz ve nâsa akılları ereceği kadar söyleyiniz.
- Birbirinize arka çevirmeyin, buğz etmeyin, ayrılmayın, haset etmeyin, kardeş olun.
- Alimlerin zalimlerinden ve inatçılarından olmayınız.
- Daima müzakere ve Hakkı izhar için ilminizi ve tetebbularınızı arttırınız.
- Cemaate, Cumaya, bayrama, evradlarınıza vaad ve ahdinize riayetkâr olunuz.
- Cemaati, zekatı, haccı, orucu, emaneti emr-i bil ma'rufu terk edenlere yakın olmayınız.
- Avretlerini açanlara, gençlere yani saç ve sakalı bitmeyenlere yakın olmayınız ve kadınlara benzemeyiniz.
- Muhkem binalar ve kabirlerini taş ve kireçle yapanlara yakın olmayınız. Binalara kurban kesmeyiniz.
- Faiz, haram nesne ve yetim malı yemeyiniz ve yiyenlere yakın olmayınız.
- Zulmen gasb olunan malı yemeyiniz ve gâsıplara yakın olmayınız.
- Ulemaya, meşayiha ve valideyne eza etmeyiniz. Kalplerini kırmayınız ve inat etmeyiniz.
- Sakallarınızı kesmeyiniz ve kısaltmayınız. Âdette hey'ette Yâhud ve Nasârâya benzemeyiniz.
- Ehl-i zinaya, livataya, deyyuslara, fuhuş işleyenlere, rüşvet alanlara yakın olmayınız.
- Dalâlet fırkalarına, ilhadcılara, sihirbazlara, tembellere, tenâsuha inananlara yakın olmayınız.

- Kahinlere, yıldızlara bakanlara, falcılara, cin ve ifrit sahiplerine yakın olmayınız.
- Huddâm sahiplerine, vefk sahiplerine, gizli şeyleri bilirim diyenlere yakın olmayınız.
- Tılsım bilgilerine, ilm-i felâsifeye ve sözlerine yakın olmayınız.
- Her nevi şarap ve müskirât içenlere yakın olmayınız.
- Her çeşit ilaca ve ecnebi memleketlerinden gelen ilaçlara ve küffâr eliyle yapılan eşyaya yakın olmayınız (kendiniz yapınız demektir.)
- Ressamlara, oyunculara, çalgıcılara yakın olmayınız.
- Vücutlarına dövme yapanlara ve saçlarını siyaha boyayanlara yakın olmayınız.
- Ecnebî, yani yabancı, nikahla helal olan kadınlara bakmayınız ve yakın olmayınız.
- Kefere, putperest ve müşriklerin kestiklerine yakın olmayınız.
- Ashab-ı kirama ve evliyaullaha sebbedenlere, müçtehidîn, sâdat ve selefe ta'n edenlere yakın olmayınız.
- Harp meydanından, taundan, vebâdan, itaat-i meşayihten ve u'lul emre itaattan kaçanlara yakın olmayınız.
- Taamlara ve cenazelerdeki bid'atlere yakın olmayınız.
- Nemmamlara ve Kur'an ve hadisten gayri şeylere taviz edenlere yakın olmayınız.
- Hiç bir israfa ve israfçılara yakın olmayınız.
- Diyârı küfürden gelen yağ, şeker vesâir yiyeceklere, kab ve esvaplara yakın olmayınız. (kendiniz yapınız demektir.)

- Zalimlerin kapısına, oyun, eğlence ve töhmet yerlerine (plaj, dans yeri, balo ve emsali) yakın olmayınız.
- Evkâfın sattığı emlâke, fâsit ve noksan alış verişe, ham meyvaları alıp satmaya ve vakıf malını tebdil ve tağyire yakın olmayınız.
- Kuş uçurmaya, nefes ve celbi havas ve da'vet-i cine yakın olmayınız.
- Kefere sözlerine ve haram sözlere ve efrenc sözlerine (şehinşah gibi) yakın olmayınız.
- Amirlik, imamlık, kadılık gibi şeylere ve salihleri azil, zalimleri ta'yine yakın olmayınız.
- Ayakta, yollarda ve mübarek yerlere işemeyiniz.
- Yolları kapatmak ve onlara pislik dökmek ve geçenlere eza veren muzır şeyleri atmaya yakın olmayınız.
- Zühd, verâ', velâyet, keşif, kerâmet, ilhâmât, Allah'ı ve Resûlullâh'ı gördüm iddiasında bulunmayın.
- Yüksek binâlara, köşklere, bineklere ve her türlü ziynet ve zâyiâta yakın olmayın.
- Mescidlerde seslerinizi yükseltmeyin ve çocuk, deli ve dilenci sokmayın.
- El ve başla selam vermeyin. Alimden gayrının elini öpmeyin. Hiç kimseye eğilmeyin ve sarılmayın.
- Kuş uçurmayın, süt kuzusunu kesmeyin, evde köpek bulundurmayın.
- Hakdan meyleden müftilere ve muhaddislere, dinini bilmeyen doktorlarla, müflis tacirlere yakın olmayın.
- Hırsızlara, hainlere, ganimetten çalanlara, harbden kaçanlara, yetim malı ve haram yiyenlere yakın olmayın.
- Baston ve her çeşit küffar adetlerine yakın olmayın.

- Memleketin saadet ve selameti için siyaseti sağlam ve dürüst yapın.
- İcrâi hudûd-ı şer'iyeye ve erkân-ı dine ve mazlûmlara yardım ediniz.
- Zulmü terk ile bütün maâsîden istiğfâr ediniz.
- Hak sahipleriyle helâllaşın, kimseyi incitmeyin ve tahkir etmeyin.
- Bütün işlerinizi ve niyetlerinizi tashîh ediniz.[31]

31- Mehmet Zahit Kotku, Tasavvufi Ahlak, I/116-118

Kerametleri

İman Eden Hıristiyan

Beykoz'da kaldıkları günlerden bir gün huzuruna bir Hıristiyan geldi ve ona; "Efendim! Gözlerim sizin gibisini görmedi. Ne zaman sizi görsem kalbim rahat eder, huzur bulurum. Başka yerde bu zevki tadamıyorum. Bu ne haldir, bu ne sırdır. Aklım bir türlü almıyor." dedi ve sonra da o Hıristiyan hidâyet nuruna kavuşup Müslüman oldu.

Tövbekar Kemancı

Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî hazretleri Beykoz taraflarındayken bir gün elinde kemanla serseri serseri dolaşan birini gördü. Fısk ve günah içindeydi. Başını o kişiden yana çevirdiler ve hizmetçisine; "Git o zavallıyı çağır buraya gelsin." buyurdular. Bundan sonrasını hizmetçi şöyle anlatır: "O çalgıcı kişinin yanına vardım ve ona; "Gel seni hocamız Ziyâüddîn Gümüşhânevî hazretleri istiyor." dedim. Çalgıcı gülmeye başladı ve bana; "Hocanız beni ne yapacakmış?" dedi. Ben de; "Bilmiyorum. Seni çağırmamı söyledi." dedim. Beraberce geldik. Ziyâüddîn hazretleri ona; "Yaklaş!" buyurup kulağına gizlice bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine kemancı titreyip ağlamaya başladı. Tövbeler etti. Sonra hocama talebe oldu. Dergâhta yıllarca sadâkatla hizmet etti. Güzel hallere kavuştu. Lâkin Ziyâüddîn hazretlerinin ona gizlice ne söylediğini kimse anlayamamıştı."

Dergâhtaki talebeler bir gün tövbekar kemancıya; "Kardeşim! Hayli zamandır gizler durursun. Açıkla bu işi" dediler. Bunun üzerine o şöyle anlattı: "Önceleri

bir zâtın talebesiydim. Lâkin o zâtın etrafındakiler bozuk inanışlı kimselerdi. Hocamsa itikadı düzgün temiz birisiydi. Bid'atı sevmez, Allahü Teâlâdan korkardı. Vefat edeceğinde bana; "Oğlum! Seni Allahü Teâlânın sâlih kullarına ısmarlıyorum. Akıbetin iyi olacak. Sakın evliyayı inkâr etme!" buyurdu. Sonra vefat etti. Bunun üzerine ben bozuk inanışlı kimselerden ayrıldım. Bir çok yerler dolaştım. Lâkin nefsime uyup serseri bir hâle düştüm. Çalgıcı oldum. Cenâb-ı Hak karşıma Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî hazretlerini çıkardı. Beni de ona yaklaştırdı. Gümüşhânevî hazretleri o gün gizlice kulağıma; "Oğlum! Hocan seni bize ısmarladı. Artık hak yolu bizden öğrenirsin." buyurdu. Bu sözü işitince hemen hocamın yıllar önce bana söylediklerini hatırladım ve talebesi oldum. Allahü Teâlâya şükürler olsun ki kalb gözüm açıldı. Gönlüm Rabbimin sevgisiyle doldu. Yaptıklarıma candan pişmanlık duydum. Şimdi hak yolu buldum. Rabbim bana hidâyet etti. Zîrâ nefsim beni aldatmıştı. Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî hazretleri merhamet edip beni bu zilletten kurtardı."

Haram üzümler

Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî hazretleri bir talebesinin evine misafir olmuştu. Bu sırada birisi bir sepet taze üzüm getirdi ve ev sahibine; "Bunlar kendi mahsûlümdür ve helâldir. Kendi ellerimle topladım. Ziyâüddîn Efendi hazretlerine mahsus bir meyvedir." dedi. Ev sahibi üzümleri alıp Ziyâüddîn hazretlerine ikram etti. Ziyâüddîn hazretleri üzümleri görünce; "Bunlar haramdır. Ben böyle üzümleri yemem. Zira bunun bağı yetim malıdır. Fidanlar gasb edilmiştir. Şu üzümler çalınmış olduğunu bana haber vermektedir." buyurdular. Orada bulunanlar buna hayret ettiler. Ev sahibi daha sonra o üzümlere helal olan üzümler

karıştırdı ve işaretledi. Yemekten sonra Ziyâüddîn Gümüşhânevî hazretlerine takdim etti. Ziyâüddîn hazretleri o üzümlerden sâdece helal olanları yedi. Sonra da; "Allahü Teâlânın yardımıyla biz haram ve helâli biliriz. Haramlarda zulmet, karanlık görürüz. Demek sen bizi imtihan edersin. Bu şekilde hareket hatâdır. Tövbe et de Allahü Teâlâ seni affetsin. Allah adamlarına gizliler aşikâr olur." buyurdular.

Salih Oğullar

Bir gün Gümüşhânevî hazretlerinin yanına çok sevdiği bir talebesi geldi. Huzurunda edeple sohbetini dinledi. O esnada kalbinden; "iki oğlum var. Bunların sâlih kimseler olmasını istiyorum. Hocam bir dua etse." diye geçirdi. Gümüşhânevî hazretleri onun bu arzusunu anlayıp ona bir mikdâr yemiş verdi ve; "Oğulların bunları yesin. İnşâallah öyle olur." buyurdular. Talebe hayretler içinde kaldı ve verilen yemişleri evine götürdü. İki oğluna yedirdi. Çocuklar bunları yedikten sonra iyi bir hâle gelip sâlih kimseler olarak yetiştiler.

Korkan Talebe

Gümüşhânevî hazretlerinin ticaretle uğraşan bir talebesi bir gece başka bir beldeye gitmek için yola çıktı. Yalnızlık, karanlık ve gideceği yerin uzaklığı onun için büyük tehlikeydi. Bir müddet yol aldıktan sonra kendisini bir korku kapladı. Bu korku gittikçe arttı. Neredeyse korkudan aklı gidecek oldu. O an aklına hocası Gümüşhânevî hazretleri geldi. Gelmesiyle birlikte onu önünde beyaz bir at üzerinde görüverdi. Hemen süratlenip ona yetişti. Gümüşhânevî hazretleri talebeye tebessüm edip; "Korkma oğlum! Bize tâbi ol. Allahü Teâlânın izniyle biz darda kalanlara yardım ederiz. Biz sana yoldaş olduk. Bizi takip et, maksadına

ulaşırsın." buyurdular. O talebe atından indi, lâkin Gümüşhânevî hazretlerini göremedi. Tekrar korkusu çoğaldı. Hemen atına bindiğinde Gümüşhânevî hazretlerini gördü. Bu hal üç defa tekrar etti. Sonra onu takip etti. Bir hayli mesafe gittiler. Sabah olmuştu. Talebenin korkusu gitmiş, gideceği yere de hocasının rehberliğinde varmıştı.

İman Eden Yahudiler

Gümüşhânevî hazretleri bir gün çayırlık bir yerde talebeleri ile sohbet ediyordu. O sırada oraya erkekli kadınlı bir grup Yahûdî geldi. Beraberlerinde getirdikleri hasta bir kadını Gümüşhânevî hazretlerinin huzuruna koydular. Sonra da bir kenarda şarkı söylemeye başladılar. Bunun üzerine Gümüşhânevî hazretleri ayağa kalkıp oradan uzaklaşmak istedi. Yahûdî topluluğu onun uzaklaşmak istediğini görünce telaşlanıp; "Bu zât acaba kime incindi. Biz onun için şarkılar söylüyoruz. Yanında olmakla bereketlenmek istiyoruz. Ne olur gitmesin, dursun ricamız budur. Getirdiğimiz şu hastamıza bir dua ediversin. Biz kendimizce ona hürmet etmek istemiştik. Onu bu hareketimizle üzeceğimizi bilmiyorduk. Ne olur bize merhamet edip dua etse de hastamız iyi olsa." dediler. Talebeler bu arzularını gidip Gümüşhânevî hazretlerine haber verdiler. Gümüşhânevî hazretleri merhamet edip onların bu arzularını kabul etti. Sonra Yahudiler teker teker yanına yaklaştılar ve Ziyâüddîn hazretlerinin ellerinden öptüler. Hasta da yalvarmaya başladı. Herkesi bir heybet kapladı, ağlayıp titremeye başladılar. Yahudiler bu hal karşısında Kelime-i şehâdet getirip iman etmekle şereflendiler. Hastaları da şifâ buldu.

Nasihat

Ziyâüddîn Gümüşhânevî hazretleri Mısır'da iken bir talebesi ona gelip bir iş için hıristiyanların yaşadığı bir yere gideceğini söyledi ve nasihat istedi. Bunun üzerine o; "Git, lâkin Allah'tan kork ve dünyâya meyletme. Sonra küfür alâmeti olan şeyleri kullanma. Bir müslüman kâfirlere benzemez." buyurdu. O talebe kâfirlerin memleketine gitti. Orada hocasının nasihatlarını unutup hıristiyanlarla haşir neşir oldu. Onların âdet ve ibâdetlerine uydu. Dünyâya meyletti. Sonra geri döndü ve Gümüşhânevî hazretlerini ziyarete geldi. Gümüşhânevî hazretleri onu görünce: "Özrün bizce kabul edilmez, îmân çerağını sen söndürdün. Dediklerimizi tutmadın. Bizimle olan bağını kopardın. Dînini dünyâ ile değiştin. Eyvah sana! Şeytan seni kendine köle yaptı. Git ağla. Yaş döküp Allahü Teâlâya yalvar. Başını aç ve yüzünü yerlere sür." buyurdu ve artık onunla görüşmedi.

Çocukların Büyüdü mü?

Dergâhta hizmet edenlerden biri bir gün kalbinden; "Evlenseydim mutlaka birkaç evlâdım olurdu." diye geçirdi. Gümüşhânevî hazretleri onu görünce tebessüm ederek; "Çocukların büyüdüler mi?" diye sordu. O hizmetçi mahcub oldu ve bunun üzerine af diledi ve sonra kalbinden geçenlere dikkat etmeye başladı.

Emin Yer

Talebesi anlatır: "Bir zaman Osmanlı Devleti harbe girmişti. O zaman ben İstanbul'daydım. Çoluk çocuğum ise sınırda tehlike ile karşı karşıyaydı. Çok kimseler harp korkusu içinde hicret ediyordu. Ben de hicret etmek, çoluk çocuğumu emin bir yere nakletmek istedim. Bu sırada yakınlarımdan bir

mektup geldi. Mektupta; "Bu işi istişare et, danış ona göre hareket et." deniyordu. O sırada İstanbul'u teşrif eden Gümüşhânevî hazretlerine durumu arz ettim. Bunun üzerine o; "Mademki sen bizlere danıştın o halde emrimizi tutman gerekir. Üzülme düşmandan evine ve yakınlarına hiçbir zarar gelmeyecek. Hicret etmenize lüzum yoktur." buyurdu. Bunun üzerine yakınlarıma haber gönderip hicret etmeye lüzum olmadığını bildirdim ve Gümüşhânevî hazretlerinin buyurduğu sözü tuttum. Hakîkaten ailem ve yakınlarım düşmandan hiçbir zarar görmedi.

Sadık Rüya

Mahmud Es'ad Coşan Hoca Efendi anlatıyor: "Gümüşhânevî Ahmed Ziyâüddin Hocamız hayatta iken, Medîne-i Münevvere ahalisinden Muhammed isminde bir şahsı rüyasında, "İstanbul'a gel" diye çağırmış. Medîne'li, kendisi arap... Seyyid, Peygamber Efendimiz'in sülalesinden... O da atlamış vapura, kalkmış İstanbul'a gelmiş. Bir rüya üzerine, Medîne-i Münevvere'den deniz yoluyla İstanbul'a gelmiş. Ama adres yok. İşte rüyada "İstanbul'a gel" dedi bir sakallı şahıs, ondan geldi. Çıkmış vapurdan... Yürürken bir şahıs yanına yanaşmış:

-Sen Medine'li Muhammed filanca mısın?

-Evet!... demiş.

-Düş peşime!... demiş.

O önden, bu arkadan bir yere gelmişler. Bir hoca efendinin yanına girmişler. El öpmüş... Bir de bakmış ki rüyada kendisini İstanbul'a çağıran, gel diyen şahıs. O şahıs demiş ki:

-Yahu burası neresi, bu zât-ı muhterem kim? O şahıs demiş ki:

-Burası Gümüşhane'li Tekkesi... Bu zât-ı muhterem de, Ahmed Ziyâüddîn-i Gümüşhânevî hazretleridir."

Ölüm Döşeği

Gümüşhânevî hazretlerinin vefatından hayli seneler sonra son demlerini yaşayan ilim ve irfan sahibi bir zat,
-Derhal kadınlar yanımdan çıksın veya başlarını örtsünler şeyhim Ahmed Ziyâüddin geliyor demiş ve biraz sonra da:

-Elhamdülillâh şeyhim bana dedi ki: "Cenâb-ı Hak günahlarını bağışladı, bize geliyorsun müjdeler olsun" diyerek ağlamış ve kelime-i şehâdet getirerek emr-i ilâhîye icâbet eylemiştir.

Yusuf'un Kokusu

Ne zaman kendi halifelerinden Of'lu Hacı Yusuf Efendi Trabzon'dan İstanbul'a doğru gelen vapura binse, dergâhta bulunan Gümüşhânevî hazretleri etrafındakilere:
-"Yusuf'umun kokusu geliyor" buyururlarmış.

Yağmur Duası

Yine bir talebesi anlatır: "Bir zaman yağmurlar yağmadı. Her yer kuraklıktan kavruldu. Bu sebeple sebze, meyve yetişmedi. Çok dua edildi lâkin kuraklık bir türlü kalkmadı. Bu sırada insanların hatırına Gümüşhânevî hazretleri geldi ve kalkıp huzuruna gittiler. Dua talebinde bulunup içinde bulundukları

kuraklık hâlinden şikâyetlerini dile getirdiler: "Efendim! Etrafta zerrece su yok. Gökyüzünden rahmet bulutlan çekildi. Çeşmelerimiz kurudu. Her yeri kuraklık dehşeti kapladı. Susuzluktan hayvanlar ve küçük çocuklar yandılar. Ağaçlarımız kurudu, meyve vermez oldu. Ne olur himmet edip bir dua buyursanız." dediler. Bunun üzerine Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî hazretleri: "Söyleyin ben kime dua edeyim. İnsanlar nefisleri peşinde eğlenceye dalmış gaflette yüzüyorlar. Kötülük her yeri kaplamış, fısk günâh modalaşmış. Duâlarım bu kasvet ve zulmeti gidermez. Allahü Teâlâ bu millete selâmet versin." buyurdu. Gelenler çaresiz kalıp yine dua etmesi hususunda ısrarda bulundular: "Efendim! Ne olur merhamet ediniz. Biz günahkâr kimselere acıyınız. Dualarınız ile bu sıkıntıdan kurtuluruz." dediler. Gümüşhânevî hazretleri gelenlere acıdı ve mübarek ellerini kaldırıp sıra ile evliyanın büyüklerinin isimlerini ayrı ayrı sayıp; Allahü Teâlâya dua ve niyazda bulundu. Daha dua bitmeden gökte rahmet yüklü bulutlar belirdi. Şimşekler çakıp bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başladı. Sokaklardan dereler aktı. Her taraf suya kandı. Yeryüzü baştan başa hayat buldu. Allahü Teâlânın sevgili kulu Gümüşhânevî hazretlerinin duası ile Allahü Teâlâ insanları sıkıntıdan kurtarıp arzularına kavuşturdu.

Zamanın Kutbu

Bir gün taşradan bir hoca efendi, Gümüşhânevî hazretlerinin dergâhına gelip hürmetle el öptü ve ağlamaya başladı. Kendisinden ağlamasının sebebi sorulunca, şöyle anlattı: "Efendim! Ben size daha görmeden âşık oldum. Bir şehirde vaizdim. Bir gün kürsüde vaaz ederken kulağıma; "Allah için bu zamanın kutbu, Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî

hazretleridir." diye bir nida geldi. Bunun üzerine aklım başımdan gitti. Konuşamaz oldum. Ağlamaya başladım. Benim ağlamamı görünce, cemaat da ağlamaya başladı. Sonra güçlükle: "Ey müslümanlar! Hastayım. Vaaz edecek hâlim kalmadı." dedim ve kürsüden indim. Eve gittim. Aklımdan gitmez oldunuz. Uyku uyuyamaz oldum. Ertesi gün mescide geldim ve kürsüye çıktım. Yine aynı nida geldi. Kendimden geçtim. Üç gün bu hâlim devam etti. Cemaat gelip: "Bu hâlin nedir bize anlat? Derdine derman olalım, tabip bulalım. Bizden saklama!" dediler. Bunun üzerine onlara: "Benim ilaç kabul etmez bir derdim var. Beni perişan eyleyen bir sevgidir, bir aşktır, gece gündüz kalbimi yakar, gözlerimden yaş akıtır. Camide vaaz ederken kulağıma gelen bir nida ile ben bu hâle geldim. O nida da: "Bu zamanın büyüğü Ahmed Ziyâüddîn hazretleridir." nidâsıydı. Bunun üzerine bu zâta âşık oldum. Nerede olduğunu bir bilsem." dedim. Cemaat dağıldı. Bir müddet sonra bana, sizden haber getirdiler ve nerede olduğunuzu öğrendim. Şimdi de mübarek huzurunuza gelerek sizleri görmekle şereflendim." Hoca efendinin anlattıklarını dinleyen Gümüşhânevî hazretleri tebessüm edip: "Hoca efendi, Allahü Teâlânın sevgili kulları kerametini açıklamaktan haya eder. İnsan, Allahü Teâlâya kul olmakla, ibâdet etmekle şereflenir, istikâmet doğru yolda olmak en büyük keramettir." buyurdu ve onu talebeliğe kabul etti.

Vaaz

Bir talebesi şöyle anlatır: "Bir gün hocam Gümüşhânevî hazretlerinin huzuruna vardım. Niyetim taşraya gidip ilim öğrenmeye müsadesini istemekti. Daha bir şey söylemeden bana: "Oğlum! Şimdi sen falan yerdeki camiye git, oradaki müslümanlara

nasihat et." buyurdu. Ben de; "Peki efendim." deyip buyurduğu camiye gittim. O günlerde Arapça gramer bilgilerini öğrenmekle meşgul olduğumdan başkalarına nasihat verecek bir durumum yoktu. Emir üzere camide vaaz için kürsüye çıktım. Her taraf dolmuştu. Şaşırdım. O halde iken hocamı hatırladım ve yardımını istedim. Çok geçmeden dilim çözüldü. Bülbül gibi anlatmaya başladım. Lâkin ne söylediğimi bilmiyordum. Herkes büyük bir dikkat ile dinliyordu. Söylediklerimi anlamaya gayret ettiğimde hakikaten hikmetli sözlerdi. Bu bilgileri hocam Gümüşhânevî hazretlerinin himmet ve yardımlarıyla söylediğimi anladım. Ben ise bir tercümandan başka bir şey değildim. Onun yardımı ile güzel bir vaaz etmiştim. Bunun için Rabbime şükrettim."

Hastalık

Bir talebesi şöyle anlatır: "Bir zaman hanımım hastalandı. Hastalığı günden güne arttı. Onun bu hâlini görünce ben de hastalandım. Aradan altı ay geçti. Hasta hâlimle abdest aldım ve kıbleye doğru oturdum. Rabbime yalvardım: "Yâ Rabbî! Günahkârım. Yüzüm kara. Lâkin derdimize derman istiyorum. Bu biçârelere yardım et. Belâları geri çevir. Bu günahkâr kuluna merhamet et. Şifâ veren sensin ey Rabbim!" diyerek gözyaşı dökerken birden Gümüşhânevî hazretlerini karşımda gördüm. Hayretler içinde kaldım. Zîrâ hocam altı aylık çok uzak bir yerdeydi. Tebessümle hâlimi hatırımı sorup bana ve hanımıma dua etti. "Üzülmeyin hiçbir şeyiniz kalmayacak!" buyurup gitti. O saatten itibaren bende ve hanımımda hastalıktan eser kalmadı. Bu, hocam Gümüşhânevî hazretlerinin keramet olarak bize yardımlarıydı. .

Parasız Sofiler

Ziyâüddîn Gümüşhânevî hazretleri bir gün sohbetten sonra talebelerinden beşini bir yere gönderdi. Talebeler hocasının emri üzerine yola çıktılar. Lâkin yanlarında vapurla karşıya geçmek için paraları yoktu. Bunun üzerine tekrar dergâha geldiler. Gümüşhânevî hazretleri onların döndüklerini görünce, gidin, buyurdu. Talebeler bir şey diyemeyip tekrar geriye yola koyuldular. Bir müddet gittikten sonra parasızlık sebebiyle dönmek istediler. Üç defa bu durum tekrarlandı. Dördüncüsünde yolda giderken karşılarına bir zât çıktı. Her birine birer kese altın verip, gitti. Talebeler arkasından bakakaldılar. Bu işte imtihan edildiklerini anladılar ve hoca sözü ve emri dinleyen kimsenin hiçbir işinde üzüntü ve sıkıntı çekmediğine ve işlerinin kolay olduğuna yakînen inandılar.

İt Ürür

Talebelerinden Aziz Bey anlatır: "Bir gün hocam Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî hazretlerini ziyaret etmek için yola çıktım. Giderken bir tanıdığın evine uğradım. İçeride tanımadığım birkaç kişi vardı. Selâm verdim ve güler yüz gösterdim. Bu hâlimden ev sahibi çok memnun oldu. Bana nereye gittiğimi sordu. Ben de: "Niyetim büyük veli mübarek hocamı ziyaret etmekti." dedim. Orada bulunanlardan biri: "Kimdir o zât?" dedi. Ben de: "Ahmed Ziyâüddîn Gümüşhânevî hazretleridir." dedim. Meğer onlar, Ahmed Ziyâüddîn hazretlerine karşı nefsiyle mağrur kimselermiş. Benim bu cevabım üzerine dayanamayıp: "Demek seni de aldatmış o!" dediler. Bu sözüne dayanamayıp ona: "Sus ey inkarcı kişi! Hocam aleyhinde konuşma!"

dedim ve o kızgınlıkla yanlarından ayrılıp hocamın yanına gittim. Elini öpüp edeple huzurlarında oturdum. Hocam bana bakıp; "Evlâdım nereden geliyorsun bana anlat!" buyurdu. Bunun üzerine ben edeple: "Evden geliyorum efendim." dedim. O tekrar bana: "Gelirken bir yere uğramadın mı? Bir kimse görmedin mi?" buyurdu. Ben hayret edip: "Efendim! Bir tanıdığım olan Tahsin Beye uğradım." dedim. O: "Keşke uğramasaydın ve oradaki inkarcı kimseleri hiç görmeseydin." buyurdu. Sonra da; "Evlâdım! İt ürür kervan yürür. Bu hakikatı şüphesiz herkes görmektedir. Sana söylenen sözlerden hiç incinme ve sabret. Zira meyveli ağaç taşlanır." diyerek bana nasihatlerde bulundu."

Kabristan Parmaklıkları

Aksiseda matbaası sahibi Ahmet Kibritçioğluna 1963 yılında bir tanıdığı şöyle der:

- Süleymaniye camii kabristanında Kanuni'nin türbesi yanında keramet sahibi bir velinin kabri vardır. Ahmet Bey bunun üzerine kabri ziyaret eder, Fatiha okur mezarın parmaklıklarının paslandığını görür, bir kutu boya ve fırça alarak parmaklıkları boyar. O gece rüyasında ak sakallı, nurani bir pir elinden tutar ve Kabe'nin etrafında tavaf ettirir. Ahmet Bey bu rüyadan sonra Gümüşhânevî'nin o günkü halifesi Mehmet Zahit Efendi'ye intisap eder. Bundan sonra da kendisine her sene hacc yapmak nasip olur. Hacc'dan ayrı sık sık umreye gitmek de nasip olur.

Prof. Dr. M. Es'ad COŞAN Hocanın Dilinden GÜMÜŞHANEVİ HAZRETLERİ

Dr. Abdüllatif Duygulu

Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Hocamız, nisbestinden de belli olduğu gibi, Gümüşhane'dendir kendisi... Küçük yaşta İstanbul'a gelmiş, tahsil-i ulûm eylemiş. Kendisini, Halid-i Bağdadi Efendimiz'in halifelerinden bir zat mânevî işaret üzerine İstanbul'a gelip irşad eylemiş. Ondan sonra Nakşi Tarikatı'nın öğrenimi ve öğretimi ile meşgul olmuş.

Amma, güzel olan taraf, yâni benim şahsen belki böyle büyükleri ölçmeğe hakkım ve haddim de olmaz ama, hayran olduğum taraf şu ki, bir çok kitapları var... Umumiyetle hadis ilmi üzerinde yazılmış eserleri var... Yâni bu eserlerini daha ziyade hadis üzerinde yazmış. Fıkıh üzerinde ve daha başka konularda da var. Böylece bu eserleriyle, son asrın en büyük muhaddislerinden olmuş. Hâtimetül Muhaddisîn diye lakab kazananlardan birisi olmuş. Bunu bir Arap söylüyor. Yâni yazmış olduğu bir eserin başında, muhaddislerin hayatlarını yazarken, bizim hocamız, şeyhimiz Ahmed Ziyâeddin-i Gümüşhanevî Hazretleri'ni de böyle bahis konusu etmiş.

Gümüşhâneli Hocamız da, -Allah bizleri büyüklerimizin şefaatlerine nail eylesin, yolundan ayırmasın- bize tarikat terbiyesi olmak üzere, bu Râmûzül Ehadîs seçme hadis mecmuasını hazırlamış, seçmiş. Kendisi hadis alimi olmak dolayısıyla, çeşitli esrarlı şeyleri de bilmemiz için bazı zayıf hadisleri de koymuş.

Bazıları hücum ediyorlar: "-Râmûzül Ehàdîs'te zayıf hadisler var!" diyorlar.

Hocamız hadis âlimi, biliyor ama bizim mânevî bir takım esrara da âşinâ olmamız için işaretler var; bir takım rumuzlu, esrarlı şeyler var; bilelim diye onları da koymuş ve arkasından da yazmış olduğu şerhte, izahını zaten kendisi vermiş.

"Baştan sona bu hadis koleksiyonunu muntazam bir şekilde okursanız, okursa benim dervişlerim; şöyle şeriate bağlı bir derviş olur, bayağı bir hakikatli âlim olur." diye bildirmiş. Allahu Teâlâ Hazretleri bizi Peygamber Efendimiz'in yolunda daim eylesin...

Bir müjdeyi çok heves ederek daima, yâni ona ereyim diye iki müjdeyi peşinde böyle yana yakıla Rabbimden istiyorum. Allah sizlere de, bizlere de nasib eylesin: "Ümmetin fesada uğradığı zamanda, Peygamber Efendimiz'in sünnet-i seniyyesine sarılanlara yüz şehid sevabı verilecek!" diye bir hadis-i şerif var... Allah-u Teâlâ Hazretleri kadirdir. Gerçekten de zor. (1)

* * *

Gümüşhaneli Hocamız, Camiü'l-Usül isimli tarikat kitabımızda diyor ki: "Bütün tarikatları inceledim. Bütün tarikatlarda müşterek olan esas hizmet'tir." Yani, her tarikatın kendine göre ince farkları vardır ama, bütün tarikatlarda ortak olan, müşterek olan nedir? Hizmet'tir. Yani, derviş hizmet edecek! Sevap kazanmak için, Allah'ın rızasını kazanmak için!

Yol, hizmet yoludur. Hizmet edeceksin kurda, kuşa, leyleğe, kediye, kuzuya, köpeğe, insana, insan-ı kâmile. Her şeye hizmet edeceksin! Hizmet ederse, izzet bulur insan.

Onun için hizmet edeceğiz. Faydalı olmanın yolunu arayacağız. Çeşme mi yapabiliriz? Köprü mü yapabiliriz? Çamuru mu yok edebiliriz? Yemek mi yedirebiliriz? Hastaya mı yardım edebiliriz? Yetime, yoksula, dula mı bakabiliriz? Etrafımızı böyle projektör gibi tarayacağız. Hizmet edeceğimiz yeri arayacağız, hizmet etmeye çalışacağız. Neden? Hizmet eden izzet buluyor, Allah'ın rızası öyle kazanılıyor; onun için... (2)

* * *

Bizim Gümüşhaneli Hocamız ne yapmıştır Nakşibendiliğin Halidiyye kolunda? Tabii onlar bir şey yapmak iddiasıyla ortaya çıkmıyorlar, üstadlarını aynen takib etmek arzusuyla hareket ediyorlar. Ama kendiliğinden ortaya çıkan bir enteresan durum var. O enteresan durum şudur ki, tasavvufî bir camiada, o üstadımız -cennet mekân, rahmetullahi aleyh- bir hadis kolleksiyonunu ders kitabı olarak ortaya koymuştur. Bu, tasavvuf tarihinde çok mühim ve önemli bir hadisedir. Ve Gümüşhaneli Hocamız buyurmuştur ki:

"-Bizim şu hadis kolleksiyonumuzu dikkatle okursanız, kısa zamanda muhakkik bir âlim olursunuz!"

Aynı sözü başka kimselerden bazı kimseler hatırlayacaktır. Meselâ, Said-i Nursî merhum diyor ki: "Risâle-i Nurları okursanız, kısa zamanda bir muhakkik âlim olursunuz."

Risâle-i Nur okumakla hadis-i şerif okumak arasında muazzam fark vardır muhterem kardeşlerim!..

Bizim yolumuzun, müslümanın yolunun şeriatin çizgisinden kaymaması için emniyet, hadis-i şeriftedir. Hadis-i şerife sarılmadığınız zaman, şeriatin çizgisinde devam edemezsiniz, kayarsınız. Çünkü şeriatin çizgisi kıl kadar incedir, kılıç kadar keskindir. Ona ancak hadis-i şerife sarılarak, hadis-i şerif yolunda yürüyerek, takvâ yolunu yol edinerek, ihlâs ile hareket ederek ulaşabilirsiniz.

Onun için bizim yolumuz -Allah'a hamd ü senâlar olsun ki, bize bu yolu nasib etmiş Mevlâmız- bütün yollardan daha ileridir. Bunu şahsî bir övünç veya bir reklam ve bir propaganda sözü olarak söylemiyorum; Allah'a hamd ü senâlar olsun diye, bir tahdis-i nîmet sadedinde söylüyorum.

Biz tasavvufa karşı, dine karşı, millî kültürümüze karşı, tarihimize karşı, her türlü ileri geri, abuk sabuk, düşmanca sözlerin söylendiği bir ortamda yaşadık. Her türlü zehirli şerbeti bize sundular. Biz o şerbetlerin tadlarını tattık ama yutmadık. Dilimiz o tadları biliyor. Biz bütün bu çeşitli yollar arasında bu yolu benimsemişsek, elhamdü lillâh bu büyük bir nimettir. (3)

* * *

Şimdi bizim büyük hocamız Gümüşhanevî Ahmed Ziyâüddin Efendi Hazretleri; Nakşî, Kadirî, Sühreverdî, Kübrevî, Çeştî tarikatini bünyesinde toplamış Halidiyye kolunun meşhur bir şahsiyeti. Batılıların ve Arapların yazdığı kaynak kitaplarda da ismi olan şahıs. Tekkeye ders kitabı olarak bir hadis kolleksiyonu hazırlamış; Râmûz el-Ehâdîs isimli, onu koymuş. Diyor ki:

"Bu hadis kitabını okuyun!.. Bunu okuduğunuz, hazmettiğiniz zaman iyi bir müslüman olursunuz; bayağı da bir âlim olursunuz."

Yâni, tasavvuf ama nereye dayalı?.. Hadis-i şerife dayalı... Nereye dayalı?.. Kur'an-ı Kerim'e dayalı... Böyle olunca tasavvuf, ana çizgide, cadde-i kübrâda yürümüş olur. Yanlış yollara, çıkmaz sokaklara sapmamış olur. Patikalara, çamurlu yerlere girmemiş olur. İlk safiyetini, ilk çıkış zamanındaki güzelliğini korumuş olur. (4)

* * *

Gümüşhaneli Hocamız hadis âlimi, ciddî âlim... Gece uyku uyumazmış. Dâimâ ilimle, irfanla, irşadla meşgul olurmuş. Kitap yazmış, tasavvuf konulu... Ne diyor?.. "En yüksek makam, aşk makamıdır." diyor.

Nereden geliyor bu benzerlik?.. Çünkü, Ahmed-i Yesevî Abdülhâlik-ı Gücdevânî Hazretleri'nden, Nakşî Tarikatı'nın Hâcegâniyye kökünden feyz almış. Hacı Bektâş-ı Velî de, Ahmed-i Yesevî'den feyz almış. Bizim Gümüşhaneli Hocamız da, yine Nakşibendî Tarikatı'nın

İmâm-ı Rabbânî kolundan, Müceddidiyye kolundan feyz alarak aynı noktaya çıkıyor. (5)

* * *

Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendimiz, şu bizim hadislerini okuduğumuz zât, Râmûzül Ehâdîs'i tertib eden şahıs... Onun bir menkıbesi.

Yeni ekspres yola çıktık İstanbul'dan, "Otomobilimizin benzini az, ilk benzinciye uğrayalım!" dedi arkadaşlar. İlk benzinciye uğradık. Benzinci tanıdık, müslüman bir insan...

"-Yâhu, biz seni çok seviyoruz, sen kimsin, nerelisin? Hatırlat bir daha..." dedi:

"-Ben Maraşlıyım."

"-E, seni çok seviyoruz, neden?.."

"-Çünkü, ben de Nakşî Tarikatındanım." dedi.

Biz Nakşî'yiz ya, kardeşlik damarı çekiyor yâni...

"-E, nasıl Nakşî oldun?"

"-Hocam, bizim aslımız seyyid, Peygamber Efendimiz'in soyundanız biz... Benim Dedem Muhammed Vehbi Medine'de iken, -Arap yâni, seyyid, Peygamber Efendimiz'in soyundan- rüya görmüş. Rüyasında bir şahıs demiş ki:

"-Ben filâncayım, İstanbul'a benim yanıma gel!" demiş.

O da:

"-Baş üstüne..." demiş.

Uyanmış rüyadan, ertesi gün hazırlığını yapmış yola çıkmış. İstanbul'a gelmiş. Medine'den İstanbul'a geliyor bir rüya üzerine... İnmiş vasıtadan; nereye gidecek, kimi bulacak bilmiyor. Eminönü'nde giderken, omuzuna birisi vurmuş. O tarafa dönmüş.

"-Sen Medine'den Muhammed Vehbi misin?.."

"-Evet..." demiş, şaşırmış.

"-Düş peşime, takıl peşime!.." demiş.

O önde, bu arkada gitmişler. Nereye?.. Şimdiki vilâyet binasının olduğu yerin karşısındaki bir binaya... Bir şahsın karşısına çıkartmışlar bunu,

"-Öp bakalım elini!" demişler.

Bakmış, rüyada "Gel bakalım İstanbul'a!.." diyen şahıs, yâni Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendimiz Hazretleri... Medine'deyken çağırmış rüyada, o da kalkmış, gelmiş.

"-Gir bakalım halvete!" demiş.

Yâni erbaîne, kırk günlük eğitime girmiş. Ondan sonra icâzet almış. Sonra Gümüşhaneli Hazretleri, onu Maraş'a irşada göndermiş. Bu bizimle konuşan şahıs onun torunu, sevmemiz ondan; muhabbet, bağlılık ordan geliyor. (6)

* * *

Eskiden mürşidler, bir müride ders vermeden onun kabiliyetlerine ve sâiresine bakarlarmış; olmazsa, başka dergâha gönderirlermiş. Bizim Hocamız'dan gördüğümüz, merhametinin çokluğundan, herkesi kabul etmekti. Ama Gümüşhâneli Hocamız'dan görülen; benim dedem Gümüşhâneli Hocamız'a amcamla beraber gelmiş, dedeme vermiş, amcama vermemiş. Aynı köyden iki kardeş geliyor, birisine veriyor, birisine vermiyor. Böyle şeyler olabilir. (7)

* * *

Büyük dedem Molla Abdullah, oğlu dedem Molla Mehmed'i diğer iki kardeşiyle beraber İstanbul'a getirmiş ve Fatih medreselerine yerleştirmiş ve herhalde o zamanlarda Gümüşhanevî Hazretleri'ne intisab eylemiş. Gümüşhanevî Hazretleri o büyük dedemi çok severmiş, hattâ bir kere "Sen benim oğlum ol!" diye teklif ve iltifat eylemiş. (8)

* * *

Cevşen, bir çeşit duadır. Cevşen-i Kebir denilen dua, bizim Gümüşhaneli Hocamız'ın Mecmuatül-Ahzâb'ında vardır. Said-i Nursî rahmetli, çok sevmiş bu duayı ve ordan almıştır. Risâle-i Nur talebesi kardeşlerimiz okurlar. Güzel bir duadır. (9)

* * *

Gümüşhaneli Hocamız, saçları dökülse aldırmazmış da, sakalından bir kıl dökülse toplarmış. Onu muhafaza eder ve gömermiş. Neden?.. "Sakalı ibadet diye bıraktım. İbadetten olan bir şeyin ayaklar

altında kalmasına razı olmam!" dermiş. İnceliğe bak!.. Saçı insan ibadet diye uzatmıyor, normal olarak uzayabiliyor. Ama sakal ibadet olarak bırakıldığından, kılı yere düştüğü zaman alırmış. Büyük insanların inceliklerine bak!.. (10)

* * *

Râmûzül Ehâdîs'i yazan Gümüşhaneli Hocamız da, bazı hadisler için: "Bu hadis takibata uğramıştır hadis âlimleri tarafından..." diye belirtmiştir. Bazı tabirler var, hadis âlimlerinin "Lâ şey', mevdu' vs." dedikleri şeyler var... Onları almış Gümüşhâneli Hocamız... Gümüşhâneli Hocamız mevzu hadisi bilmez bir insan değil...

Ama şundan kaynaklanıyor... Mekke-i Mükerreme'de bir âlimle konuşmuştum. Çok zarif bir insan, büyük bir âlim, Peygamber Efendimiz'in de sülâlesinden... Ben böyle biraz açtım da meseleyi; kısaca dedi ki:

"-Mutasavvıflar hüsn-ü zanla bakmış rivayetlere, hadis âlimleri de kaşlarını çatarak, keskin nazarla bakmışlar. Biraz böyle sert davranmışlar." dedi.

Mesele biraz ordan kaynaklanıyor. Bir de Hocamız, bir mevzu hadisi yazsa bile, "Bu hadis mevzudur." diyor arkasından... Altında da o mânâyı te'yid eden birkaç hadis-i şerif getirerek: "Bak buna bazı âlimler mevzu demiş ama, esas itibariyle bunun bir mânâsı vardır; o mânâyı bilmenizi istiyorum!" demiş oluyor. Bir mürşid olarak, o konunun bilinmesini istiyor.

Biliyorsunuz, mevzu hadis bile olsa, söz güzel olabilir, tatlı olabilir. Onun için Süyûtî mevzu hadislerle ilgili kitabına: "El-Leâlî el-Mesnûat: Yapma İnciler" diyor.

Neyse, o kardeşimiz tenkid etmiş. Hadis âlimleri biraz böyle fazla sert oluyorlar, tenkid ediyorlar. Etsin ama, tenkidin de ilmî âdâbı vardır. Ulemanın ihtilâfı vardır. Çağların değişmesi ile yeni gelen insanların öğrendiği bazı bilgiler dolayısıyla, eskileri tenkidi vardır. Çok samîmî bir İslâm âlimi Gazâlî'nin bazı fikirlerine katılmayabilir. Çok samîmî bir zât, Muhiddîn ibn-i Arabî Hazretleri'ne iştirak etmeyebilir. İmâm-ı Rabbânî şu kanâattedir de Muhiddîn ibn-i Arabî Hazretleri şu kanâattedir... vs. Bu ayrı mesele, bunlar olabilir.

Ama ben tekkemizde ders kitabının bir hadis kitabı olmasını çok büyük bir şey olarak görüyorum, çok güzel bir işaret olarak görüyorum. Kardeşlerime söylerken, "Riyâzüs-Salihîn'i okuyun, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın neşrettiği sahih bir hadis kitabıdır. Toplantılarınızda onları okuyun!" diye söylüyorum. (11)

* * *

Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri'nin halifelerinden, Trablusşam müftüsü olan Ahmed ibn-i Süleyman el-Arvâdî Hazretleri, tek bir şahıs için, Gümüşhânevî Ahmed Ziyâeddin Efendimiz için İstanbul'a gelmiş, kendisini bulmuş ve "Sırf seni irşad etmek için buraya vazifeli olarak gelmiş bulunuyorum!" diye onu halvete

alıp, tasavvufun âdâbını, erkânını, ahlâkını, esrârını öğretmiş.

Böylece Hindistan'dan bizzat Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri'nin gidip, Nakşî Tarikatı'nı kaynağından, Müceddidiye şûbesinden, yâni Ahmed el-Fârûkî es-Serhindî'nin mensub olduğu Müceddiye şûbesinden çok mükemmel bir tarzda, hocası Abdullah-i Dehlevî Hazretleri'nin tam rızasını alarak Bağdat'a getirdikten ve yerleştirdikten sonra ve bütün Ortadoğu'ya yaydıktan sonra, böylece Gümüşhâneli Hazretleri'yle İstanbul'a geçmiş oluyor Nakşî Tarikatı...

Bendeniz dört sene önce Güneydoğu Anadolu'da gezdim. Urfa, Mardin, Diyarbakır, Batman, Bitlis, Siirt, Tatvan gibi yerleri gezdim. Çok net olarak hatırıma geldi ve söyledim, hâlâ çok kesin olarak, net olarak aynı kanaatteyim: Güneydoğu Anadolu'nun ismi bence Nakşibendistan olsa, Nakşibendiler diyarı olsa revâ... Çünkü her tepede bana bir Nakşî şeyhinin türbesini gösterdiler. Her yerde Nakşî-Hâlidî şubesinin mensuplarını gördüm.

Allah makamını âlâ eylesin, Hâlid-i Bağdâdî Efendimiz bizzat kendisi Urfa'ya da gelmiş. Hattâ torunu Urfa Ulu Camisi'nin kabristanında, hazîresinde medfundur. Torunu orda vefat etmiş. O diyarları bizzat gezmiş. Halifeleri vasıtasıyla tarikatı oralara yaymış ve mükemmel bir şekilde yerleştirdikten sonra, İstanbul'a böylece aşılanmış oluyor Nakşî Tarikatı...

Nakşî Tarikatı'na Anadolu 15. Yüzyıl'dan, Molla İlâhî'den beri bilir. Fakat bu yeni bir şevk getirmiştir.

Gümüşhaneli Ahmed Ziyâüddin Efendi Hazretleri, 1311 hicrî [1893 milâdî] yılında vefat eden bir büyük muhaddistir. Terceme-i hal kitaplarına, biyografi kitaplarına büyük bir fakih ve muhaddis olarak geçmiştir. Ulûm-u şer'iyyede çok sağlam bilgilere sahip bir kimse... Tabii, tarikatın, tasavvufun şeriata tam, sağlam bir şekilde bağlı insanlar tarafından öğrenilmesi ve öğretilmesi son derece önemli bir olaydır.

İşte o koldan Gümüşhânevî Hazretleri çalışmasına devam etmiştir ve 114 kadar halife yetiştirmiştir kendisi... Üç sene de Mısır'da kalmıştır. Halifelerini Anadolu'nun her yerine, Kafkasya'ya, Mısır'a ve Ortadoğu'ya yaymıştır. Böylece onun çalışmalarıyla, Nakşî Tarikatı son derece büyük bir gelişme göstermiştir. Harblerde Devlet-i Aliyye'nin korunmasında, bu sufi âlimlerin cihada da iştirakleriyle çok büyük hizmetler meydana gelmiştir.

Ahmed Ziyâüddin Efendi Hazretleri'nden sonra Gümüşhânevî kolu devam etmiştir. Hocamız Mehmed Zâhid Kotku Hazretleri, onlardan Ömer Ziyâeddin ed-Dağistânî Hazretleri'nden, İstanbul'da asker iken tarikata girip el almıştır.

Sanıyorum Ömer Ziyâeddin Hazretleri'ni de bu konularla ilgilenen herkes tanıyabilir. Çünkü kendisi hem Kur'an-ı Kerim hafızı, hem de Buhârî-yi Şerif hafızı idi. Buhârî-yi Şerif'i ezbere bilen müstesnâ insanlardandır. Altı saatte Kur'an-ı Kerim'i başından sonuna hatmettiği rivayet edilir. (12)

* * *

Gümüşhaneli Hocamız diyor ki: "Bizi seven, bizim kitaplarımızı okuyan bizdendir." Bu bir gönül bağıdır, esas itibariyle böyledir. Fakat aynı zamanda, Peygamber Efendimiz'e bağlılık gibi bir bağlılık olduğu için, biraz daha yakın bir tanışma halinde olması temenni edilir. Gelemiyorsa, birisiyle haber gönderir; vekâleten konuşur, ders veririz. Böylece özel olarak, belirli olarak irtibat kurmak faydalıdır. (13)

* * *

Süleymaniye'de, cennetmekân Kanûnî Sultan Süleyman'ın türbesinin yakınında Hocamız'ın kabri... Türbesinin girişinde, sol tarafta Gümüşhâneli Ahmed Ziyâeddin Efendimiz'in muhterem valide hanımla beraber kabirleri var. Oradan biraz daha ileri gidince de sıra sıra Gümüşhaneli Dergâhı'nın şeyhlerinin kabirleri var. (14)

* * *

Tarihî çevreyi korumak, mefâhirimizi korumak... Ne yaptık meselâ, gittik Gümüşhâne'de bir Gümüşhâneli toplantısı yaptık, iki gün sürdü. Vali geldi, belediye başkanı geldi, profesörler geldi, herkes geldi. Gümüşhâneliler dediler ki:

"-Yâhu, bizim böyle dünyanın tanıdığı, dünya çapında yetiştirilmiş bir âlimimiz varmış da, sizden öğrendik; Allah sizden razı olsun!" dediler.

Bilmiyorlar Gümüşhâneli Ahmed Ziyâüddin Efendimiz'i... Padişahlar elini öpmüş, hürmet etmiş. Mısır'da talebeleri var, Endonezya'da talebesi var... Herkes tanıyor, seviyor, biliyor, hürmet ediyor. Bizimki bilmiyor, Gümüşhaneli bilmiyor. "Ben

Gümüşhâne'denim, Gümüşhâneli Ahmed Ziyâüddin Efendi gibi insanlar yetişmiş yerdenim!" demesi lâzım. Bilmiyor, bir şeyden haberi yok. (15)

NOTLAR

(1) Prof. Dr. M. Es'ad Coşan, Avustralya Sohbetleri-4, s. 269 - 277, Seha, İstanbul, 1996.

(2) Prof. Dr. M. Es'ad Coşan, Kadın ve Aile, Mayıs 1993.

(3) Prof. Dr. M. Es'ad Coşan, Sosyal Çalışmalarda Organizasyon ve Başarı, s. 122, Seha, İstanbul, 1994.

(4) Prof. Dr. M. Es'ad Coşan, Sosyal Çalışmalarda Organizasyon ve Başarı, s. 183, Seha, İstanbul, 1994.

(5) Prof. Dr. M. Es'ad Coşan, Avustralya Sohbetleri-1, s. 44, Seha, İstanbul, 1995.

(6) Prof. Dr. M. Es'ad Coşan, İslâm'da Eğitimin İncelikleri, s. 246, Seha, İstanbul 1997.

(7) Dr. Metin Erkaya, Anılarla Mehmed Zâhid Kotku Rh.A, s. 103, Seha, İstanbul, 1997.

(8) Prof. Dr. M. Es'ad Coşan, İslâm, Eylül 1996

(9) Prof. Dr. M. Es'ad Coşan, Güncel Meseleler-2, s. 345, Seha, İstanbul, 1998.

(10) Prof. Dr. M. Es'ad Coşan, Güncel Meseleler-1, s. 220, Seha, İstanbul, 1995.

(11) Dr. Metin Erkaya, Anılarla Mehmed Zâhid Kotku Rh.A, s. 340, Seha, İstanbul, 1997.

(12) Dr. Metin Erkaya, Anılarla Mehmed Zâhid Kotku Rh.A, s. 348, Seha, İstanbul, 1997.

(13) Prof. Dr. M. Es'ad Coşan, Güncel Meseleler-2, s. 187, Seha, İstanbul, 1998.

(14) Prof. Dr. M. Es'ad Coşan, Doğru İnanç ve Güzel Kulluk, s. 256, Seha, İstanbul, 1998.

(15) Prof. Dr. M. Es'ad Coşan, Tasavvuf Yolu Nedir? s. s. 159, Seha, İstanbul, 1997.

KIRK HADİS

Bismillahirrahmanirrahim

Rasulünü mükelleflere hidayet ve kati olan şeri delilleri beyan etmek için gönderen Allahu Teâlâya hamdolsun. Salat ve selam faziletlilerin faziletlisi Muhammed (sav) üzerine ve onun al ve ashabının üzerine olsun.

Bundan sonra ben fakir Ahmet Ziyaüddin derim ki: Ali B. Ebi Talibden rivayet olunur ki Rasulullah (sav) şöyle buyurdu. "Ümmetimden her kim dinin emirleriyle ilgili kırk hadis ezberlerse Allah (cc) onu fakihler ve alimler zümresiyle diriltir."

Başka bir rivayette: "Kıyamet günü onu şefaatçi ve şehit yazar."

Ben de kırk hadisi bir araya getirmeyi düşündüm. Meşhur kitaplardan metni kısa manası geniş olanları seçtim. Kolaylık olsun diye senetlerini yazmayıp, ezberlenmesi kolay olması için hüküm yönünden açık olanları, faydasına binaen dinin yüce kaidelerini ihtiva edenleri seçtim.

1. Hadis: Kim bir iyiliğe davet ederse o yolda devam edenlerin sevabı eksiltilmeden bir misli de davet edene yazılır. Kim de bir kötülüğe davet ederse o yolda gidenlerin günahından eksiltilmeden bir misli davet eden adama yazılır. (Sahih-i Müslim)

2. Hadis: Kim Allahın rızasını kazanmak için ilim öğrenirse ona istediği verilir. Dünya için ilim öğrenen kıyamet günü cennetin kokusunu alamaz.

3. Hadis: Bir kimseden bir ilim sorulur o da bildiğini gizlerse Allahu Teâlâ onu ateşten bir gem ile gemler. (Hakim-Müstedrek, 1/182)

4. Hadis: Kıyamet günü geldiğinde Allahu Teâlâ âlimleri toplar ve onlara şöyle buyurur: "Ben, size azap etmek için hikmetimi kalbinize tevdi etmedim, girin cennete."

5. Hadis: Kıyamet günü arş tarafından bir münadi şöyle bağırır: Allah üzerinde sevab olarak bir alacağı olan ağaya kalksın, diye nida eder. Bunun üzerine hiç kimse ayağa kalkmaz. Ancak din kardeşinin suçunu affeden kalkar".

6. Hadis: Sizden biri namazda iken makatında bir hareket hissederse ses veya koku olana kadar dönmesin. (Sünen-i Ebu Davut)

7. Hadis: Emirleriniz hayırlılarınız, zenginleriniz cömertleriniz ise ve işleriniz aranızda istişare ile yapılıyorsa yerin üstü yerin altından daha hayırlıdır. Eğer emirleriniz şerlileriniz, zenginleriniz cimrileriniz ise ve işleriniz kadınlara kalmış ise yerin altı üstünden daha hayırlıdır.

8. Hadis: Arefe günü geldiğinde Allah (cc) halis hacıyı affeder. Müzdelife gecesi olunca Allah dürüst tüccarları affeder. Mina günü olunca Allah (cc) cemmal olanları affeder. Şeytan taşlama günü gelince Allah (cc) hazır olanlardan dileyeni affeder. Böylece o mevkide affedilmemiş kimse kalmaz.

9. Hadis: Bir hadis yazdığınızda onu senediyle birlikte yazın eğer gerçek ise ecirde ortak olursunuz, değilse günahı rivayet edenedir.

10. Hadis: Kulun günahı arttığında, onu silecek ameli yoksa Allahu Teâlâ günahını silmek için onu hüzne müptela kılar.

11. Hadis: Bu ümmetin sonuncuları evvelkileri lanetledikleri zaman kimin yanında ilim varsa açıklasın. Eğer ilmi gizlerse Allahın Muhammede indirdiğini gizlemiş gibidir.

12. Hadis: Sizden biri arkadaşıyla karşılaştığında ona selam versin. Aralarına ağaç, duvar veya taş girdikten sonra tekrar karşılaşınca yine selam versin.

13. Hadis: Bir kimse mescide tükürmek istediğinde mescidin duvarları sarsılır ve ateşte yanan bir dalın toplandığı gibi mescid toplanıp büzülür. Eğer o kimse tükrüğünü yutarsa, Allah ondan yetmiş iki hastalığı çıkarır ve kendisine iki milyon hasene (sevab) yazar.

14. Hadis: Bir musibetle karşılaştığında şöyle de: "Bismillahirrahmanirrahim vela havle vela kuvvete illa billahil aliyyil azim." Allahu Teâlâ bununla senden çeşitli belaları uzaklaştırır.

15. Hadis: Kul tevbe ettiği zaman Allah (cc) hafaza meleklerine kulun günahını unutturur. Bu şekilde azalarına ve işlediği yere de unutturur. Öyle ki kul günahından hiçbir şey yokken rabbine kavuşur.

16. Hadis: Kul ana babasına duayı keserse Allah da onun rızkını keser.

17. Hadis: Kişi sevdiği bir rüya görürse o Allahtandır. Allaha hamdetsin ve onu anlatsın. Bunun dışında hoşlanmadığı bir rüya görürse o şeytandandır. Şeytanın şerrinden Allaha sığınsın. O rüyayı kimseye anlatmasın rüya ona bir zarar veremez.

18. Hadis: Allahu Teâlânın günahkâr bir kula istediğini verdiğini görürseniz bu onun istidracıdır.

19. Hadis: İlimden bir bölüm öğrenmen senin için bin rekat nafile namaz kılmaktan daha hayırlıdır. Eğer insanlara o ilimle amel edilip edilmeyeceğini öğretirsen bu da senin için bin rekat nafile namazdan daha hayırlıdır.

20. Hadis: İlim talep edene ölüm geldiğinde o ilim talebi üzerinde iken ölürse şehittir.

21. Hadis: Allahı(cc) çok zikrederek, gelip geçenleri irşad ederek ve gözlerinizi kısarak meclislerin hakkını veriniz.

22. Hadis: Allahu Teâlâ bir kulunu severse onun için dünya işlerini bağlar, ahiret işlerini açar.

23. Hadis: Ümmetim için korktuğum şey; karınların büyümesi, uykuya devam edilmesi ve tembelliktir.

24. Hadis: Hacca ve umreye devam ediniz. Çünkü bunlar fakirliği ve günahı yok ederler; tıpkı pasın demiri yok ettiği gibi.

25. Hadis: Kul abdest aldığı zaman günahları ondan dökülür, tıpkı şu ağaçtan yaprakların dökülmesi gibi.

26. Hadis: Üçyüzyetmişinci sene gelince dağların başında gizlenmek, uzlet ve inziva ümmetimi mesuliyetten kurtarır.

27. Hadis: Allah bir kulunu severse onun tazarrusunu duymak için onu belaya müptela kılar.

28. Hadis: Allahu Teâlâ bir kavme hayır dilerse onların fakihlerini artırır, cahillerini azaltır. Fakihler konuşunca taraftar bulurlar, cahiller konuşunca yalnız kalırlar. Eğer bir kavmin hakkında şer dilerse cahilleri çok, fakihleri az olur. Fakihler konuşunca yalnız kalırlar.

29. Hadis: Allahu Teâlâ bir azap indirirse o azap toplumun hepsine isabet eder; sonra herkes ameline göre diriltilir.

30. Hadis: Bana bir elçi gönderdiğinizde yüzü ve ismi güzel olanı tercih ediniz.

31. Hadis: Siz yorulmadan Allahu Teâlâ size bir rızık gönderirse onu alın, o Allahın size ihsanıdır.

32. Hadis: Hüsnü zann ibadetin güzelidir.

33. Hadis: Sizden biriniz emri altındakilere vurursa yüze vurmaktan sakınsın.

34. Hadis: Sizden biri vurursa yüze vurmaktan sakınsın; çünkü insanın sureti rahmanın suretidir.

35. Hadis: Kadın doğum yaparken zorlanırsa temiz bir kap alsın ve üzerine aşağıdaki ayetleri yazsın. "Onlar va'dedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada gündüzün sadece bir saat kadar kaldıklarını sanırlar. Bu, bir tebliğdir. Yoldan çıkmışlardan başkası helak edilir mi hiç?" (46/35) "Onlar onu gördükleri zaman sanki dünyada bir akşam veya onun kuşluk vaktinden fazla kalmamış gibi olurlar." (79/46) "Andolsun, onların kıssalarında temiz akıl sahipleri için ibretler vardır. (Bu Kur'an) düzüp uydurulacak bir söz değildir, ancak kendinden öncekilerin doğrulayıcısı, her şeyin 'çeşitli biçimlerde açıklaması' ve iman edecek bir topluluk için bir hidayet ve rahmettir." (12/111) Sonra kabı su ile yıkasın, kadın o sudan içsin, karnına ve avret yerine sürsün.

36. Hadis: İlim üçtür, bundan başkası yoktur. Bunlar: Muhkem ayet, tatbik edilen sünnet ve adaletli taksimdir.

37. Hadis: Namaz, oruç ve zikrin sevabı, Allah yolunda infak etmekten (harcamaktan) yedi yüz kat daha fazladır.

38. Hadis: Ümmetim dünyaya meylederse İslamın heybeti onlardan alınır. Emri bil maruf nehyi anil münkeri terk ederlerse vahyin bereketinden alıkonulurlar. Birbirilerine dil uzattıklarında, Allah katındaki değerleri düşer.

39. Hadis: Sizden biri uykudan uyandığında şöyle desin: "Allahın adıyla, Allahın gazabından,

korkutmasının şerrinden, kullarının şerrinden ve şeytanların aldatmasından Allahın kelimelerine sığınırım." O zaman o rüya kendisine zarar vermez".

<u>40. Hadis:</u> Ümmetim şu onbeş şeyi yaparlarsa belaya müptela olurlar. Eğer ganimet çarçur edilirse, emanet ganimet kabul edilirse, zekat angarya kabul edilirse, kişi anasına isyan edip karısına itaat ederse, kişi arkadaşına iyilik edip babasına cefa ederse, sesler mescitte yükseltilirse, kavmin rezili önder olursa, bir kimseye şerrinden korkulduğu için kendisine ikram edilirse, içki içilirse, ipek giyilirse, çalgı çalınır ve süsleme yapılırsa, bu ümmetin sonradan gelenleri öncekilere lanet okursa kızıl rüzgarları, yere batmaları ve hayvanlara dönüştürülmeyi bekleyin.

<u>41. Hadis:</u> Sizden biriniz bir topluluktan kalktığı vakit selam versin; bu sebeple ona bin iyilik yazılır, bin haceti giderilir, anasından doğduğu gibi günahları temizlenir.

<u>42. Hadis:</u> Kişi amelini eksiltirse Allahu Teâlâ onu sıkıntıya sokar.

Bütün peygamberlere ve elçilere, onların al ve ashabına selam olsun. Hamd ise Âlemlerin rabb inedir.

RESİMLER

Gümüşhanevi'nin mezar taşı

Kanuni Türbesi yanındaki kabri

Fatma Sultan Camisinin bulunduğu yerdeki sokak ismini gösteren levha

Süleymaniye avlusunda Kanuni Türbesi

Fatma Sultan Camii

Fatma Sultan Camii Son Cemaat Mahalli

Fatma Sultan Camii Mihrap

Fatma Sultan Camii Dış

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Gümüşhanevi Ahmet Ziyaüddin (ks) Hayatı, Eserleri, Tarikat anlayışı ve Halidiyye Tarikatı, Dr. İrfan GÜNDÜZ, İstanbul 1984
- İstanbul Evliyaları-2, Komisyon, İhlas Gazetecilik A.Ş.
- Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikat, Marmara Ün. İlahiyat Fak. Yay. İst. 1994,
- Ahmed Ziyaeddin Gümüshanevî Sempozyum Bildirileri, Hazırlayan: Necdet Yılmaz, Seha Yay., İstanbul, 1992
- Hâlid-i Bagdadî ve Anadolu'da Hâlidilik, Kitabevi Yay., İstanbul, 2000,
- Mustafa Fevzi b. Numan, Hediyyetu'l Halidin fî Menakıb-ı Kutbi'l-arifîn Mevlana Ahmed Zıyauddin b. Mustafa el-Gümüshanevî, İstanbul, 1895, s.16;
- İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1993, Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevi Maddesi.
- Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, Meral Yay., İstanbul, Tarihsiz
- Hayreddin ez-Ziriklî, el-A'lâm, Tarihsiz.
- Hocazade Ahmed Hilmi, "Mevlana Ahmed Ziyauddin Gümüshanevî", Cerîde-i Sûfiyye, 8-24, 1330.
- Rehber Ansiklopedisi;
- Hüseyin Vassaf, Sefînetül-Evliyâ, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar 2306
- Menâkıb-ı Ziyâiyye

NOTLAR

NOTLAR

....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....